

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
Факультет фінансів

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«Фінанси»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	07 «Управління та адміністрування»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Форма навчання: заочна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему **«НЕПРЯМІ ПОДАТКИ ТА ЇХ ФІСКАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ В
УКРАЇНІ»**

здобувачки Тюменевої Еліни Ринатівни

(підпис)

Науковий керівник: к.е.н, професор Гапонюк М.А.

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Опарін В.М.

(підпис)

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕПРЯМИХ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ.....	6
1.1. Сутність податкової системи та її ключові елементи.....	6
1.2. Непрямі податки – поняття, види, переваги та недоліки.....	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	23
2.1. Нормативно-правове забезпечення непрямого оподаткування в Україні...23	
2.2. Оцінка фіскальної ефективності непрямих податків в Україні.....	31
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ І НЕДОЛІКИ НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	39
3.1. Особливості архітекτονіки податкових систем у світі та місце у цій непрямих податків.....	39
3.2. Концептуальні засади підвищення фіскального значення непрямих податків в Україні.....	47
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність. Українська система оподаткування стикається з проблемою дискреційного рішення виконавців з боку держави, що призводить до нерівності і викривлень. Також, вона має надмірне непряме оподаткування, що не відповідає особливостям національного бізнесу і в поєднанні з інституційними особливостями України сприяє зловживанням і викривленням.

В умовах ринку, значення отримують непрямі методи втручання держави в економіку, і податки є основним інструментом державного регулювання ринкової економіки. Податкова політика дозволяє державі впливати на економічні процеси на різних рівнях і визначати темпи розвитку. Хоча основні податки загалом визнані у всьому світі, механізм їх сплати може відрізнятися в різних країнах. Особливо важливе місце у податковій системі країни займають непрямі податки. У зв'язку з цим, актуальним стає розуміння проблем їх впливу на економічні процеси і використання цього впливу в стимулюючому напрямі. Побудова системи непрямого оподаткування має важливе значення не лише для виконання фіскальної функції, а й для стимулювання розвитку економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах нестабільності та поширення фінансово-економічної кризи різні аспекти справляння податкових платежів та удосконалення податкового механізму висвітлені у працях В.М. Гейця, І.О. Луніної, В.В. Макарова, А.М. Соколовської, Д.Г. Черніка, Ю.Д. Шмельова та багатьох інших. Теоретичні та практичні питання вдосконалення системи непрямого оподаткування були досліджені в працях таких вчених як: В.М. Андрущенко, О.М. Бандурка, В.В. Буряковський, О.Д. Васирик, М.І., А.І. Крисоватий, В.М. Опарін, В.М. Суторміна та інші. Проте, незважаючи на значний науковий внесок перелічених авторів, питання визначення основних засад підвищення фіскального значення непрямих податків в Україні, особливо в умовах повоєнного відновлення на даному етапі мало дослідженим та потребує подальшого вивчення.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є визначення основних напрямів підвищення фіскального значення непрямих податків в Україні.

У рамках окресленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- дослідити сутність податкової системи та її ключові елементи;
- проаналізувати теоретичну сутність поняття непрямі податки;
- дослідити роль непрямих податків, їх види, переваги та недоліки;
- проаналізувати нормативно-правове забезпечення непрямого оподаткування в Україні;
- оцінити фіскальну ефективність непрямих податків в Україні;
- визначити особливості архітектури податкових систем у світі та місце у ній непрямих податків;
- запропонувати підходи стосовно підвищення фіскального значення непрямих податків в Україні

Об'єкт дослідження – це непрямі податки та їх роль в економіці.

Предмет дослідження – це економічні та фінансові відносини, які виникають в процесі непрямого оподаткування.

Методи дослідження. В ході дослідження в кваліфікаційній магістерській роботі застосовувалися загальні методи наукового пізнання та дослідження. До них відносяться: аналіз (для оцінки актуальних тенденцій непрямого оподаткування в Україні), узагальнення (з метою дослідження основних аспектів непрямого оподаткування в зарубіжних країнах), систематизація і групування, статистичне спостереження, математичні методи обробки інформації.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість даного дослідження полягає у визначенні основних напрямів вдосконалення системи непрямих податків в Україні на основі використання зарубіжного досвіду. Практична значущість полягає у визначенні окремих аспектів, стосовно реальних ставок непрямих податків та їх імплементації у вітчизняну податкову систему.

Інформаційна база дослідження відображає узагальнений список праці провідних вітчизняних та зарубіжних спеціалістів у сфері оподаткування в цілому, та дослідження специфіки непрямих податків зокрема, наукові публікації в наукових фахових виданнях та засобах масової інформації. Статистичну основу кваліфікаційної роботи склали: статистичні дані Державної Служби статистики, Міністерства фінансів України та Національного Банку України.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕПРЯМИХ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ

1.1. Сутність податкової системи та її ключові елементи

Податкова система є необхідною складовою економічного устрою будь-якої країни. Вона відіграє важливу роль у забезпеченні фінансових ресурсів для держави та забезпеченні рівноваги у соціально-економічному розвитку. У даній курсовій роботі розглянемо сутність податкової системи та її ключові елементи, звернувши увагу на основні принципи, види податків та особливості їхньої реалізації.

Податкова система відіграє важливу роль у функціонуванні кожної країни, забезпечуючи необхідні фінансові ресурси для державного функціонування та соціально-економічного розвитку. Вона є складною конструкцією, яка включає різноманітні елементи та принципи. У цьому есе розглянемо сутність податкової системи та її ключові елементи, що допоможе краще зрозуміти роль та значення податків у суспільстві.

Податкова система - це сукупність правил, законодавства та процедур, що регулюють оподаткування в країні. Її сутність полягає у забезпеченні держави фінансових ресурсів для здійснення функцій, таких як надання публічних послуг, інфраструктури, соціальний захист та реалізація державної політики. Ключові елементи податкової системи включають види податків, принципи їхнього функціонування та механізми збирання [1, с. 23].

Перший ключовий елемент - це види податків. Податки можуть бути прямими та непрямими. Прямі податки стягуються безпосередньо з доходів фізичних осіб (податок на доходи) або прибутку підприємств (податок на прибуток). Непрямі податки, зокрема податок на додану вартість та акцизний податок, накладаються на товари та послуги, але фактично сплачується споживачем.

Другий ключовий елемент - принципи податкової системи. Принципи побудови податкової системи включають справедливість, ефективність, простоту та стимулювання економічного розвитку. Принцип справедливості передбачає, що податки мають бути розподілені пропорційно до здатності платника сплачувати. Ефективність означає, що податкова система має бути економічно ефективною та сприяти розвитку підприємництва та інвестицій. Простота передбачає, що система має бути зрозумілою та зручною для платників податків. Стимулювання економічного розвитку означає використання податків як інструменту для стимулювання певних галузей економіки або регіонів.

Третій ключовий елемент - механізми збирання податків. Для збору податків використовуються процедури декларування та сплати. Платники податків зобов'язані подавати декларації про свій дохід або прибуток та сплачувати відповідні суми податків у встановлені строки. Для забезпечення дотримання податкового законодавства використовується контроль за дотриманням податкових обов'язків платниками.

Незважаючи на актуальність дослідження сутності та основних функцій і завдань податкової системи, в науковій літературі існує безліч підходів та трактувань стосовно даного поняття. Саме тому, актуальним завданням є дослідження підходів вчених до сутності даної дефініції. Ці підходи подано в наступній таблиці 1.1.

Підсумовуючи визначення авторів в даній таблиці, можемо запропонувати власне визначення податкової системи, як сукупності усіх податкових платежів та зборів, механізму його справляння та відповідно забезпечують своєчасність та повноту їх надходжень до Державного бюджету України.

Таблиця 1.1. – Групування окремих визначень податкової системи в науковій літературі

Визначення	Автор і джерело
Податковим кодексом України зазначено, що сукупність загальнодержавних та місцевих податків та зборів, що справляються в установленому Кодексом порядку, становить податкову систему України	ПКУ [2, Ст.6].
Уся сукупність податків, взаємопов'язаних та класифікованих на основі певних ознак, виокремлює податкову систему	В.А. Андрущенко і Ю.І. Ляшенко [3, с.
Ці автори ведуть мову про систему податків, а не про податкову систему. Останнє поняття значно ширше, оскільки воно включає ще весь апарат державної податкової служби, податково-правове законодавство, які забезпечують справляння податків, характеристики податкової системи.	Василик О. Д. [4, с.
податкова система – це сукупність усіх видів податків, зборів, механізмів і способів їх справляння, а також податкової інфраструктури (податкових органів), які забезпечують своєчасність та повноту надходжень цих обов'язкових платежів до бюджеті різних рівнів, а система оподаткування, своєю чергою, лише сукупність податків і зборів, а також способів, методів їх розрахунку та сплати	Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, О.М. Десятнюк [5, С.93]
Податкова система – це складна система фінансових відносин між державою та платниками податків у процесі перерозподілу створеного продукту»	Волохова [6]
Податкова система – це сукупність законодавчо закріплених у державі податків, зборів і платежів, процедур їх установлення, зміни чи скасування; дій, що забезпечують їхню сплату, контроль і відповідальність за порушення податкового законодавства	Соколовська [7]

Джерело: систематизовано автором на основі робіт авторів

Українські науковці В.А. Андрущенко і Ю.І. Ляшенко виділяють такі визначення як «наукова податкова система» та «національна податкова система». Перша включає в себе «опис гіпотетичної сукупності податків у світлі певних теоретичних положень, а також класифікацію всіх відомих податків, безвідносно до їхнього походження, за ознаками їхньої схожості та відповідності фінансовим потребам абстрактної держави» [3, С.38].

Це визначення податкової системи є загальнотеоретичним і абстрактним. Однак, національна податкова система конкретної держави є конкретною і реальною сукупністю податків і форм оподаткування на певний момент. Проте,

будь-яка податкова система країни повинна ґрунтуватися на наукових принципах і відображати реальні фінансові відносини між платниками податків і державою. Без врахування цих вимог, податкова система не може бути ефективною і не зможе виконувати свої функції. Оскільки більшість держав є багатонаціональними і лише окремі держави мають одну національність, розподіл податкових систем за національним принципом є некоректним, оскільки не відображає реальну ситуацію. Тому таке поділ національних податкових систем, на нашу думку, є штучним і не відображає реальних економічних відносин у суспільстві. Кожна країна має власну податкову систему, яка залежить від форми власності на засоби виробництва, характеру економічних відносин і форми державного устрою.

Наукове підґрунтя функціонування податкової системи закладено в її принципах (Рис. 1.2.)

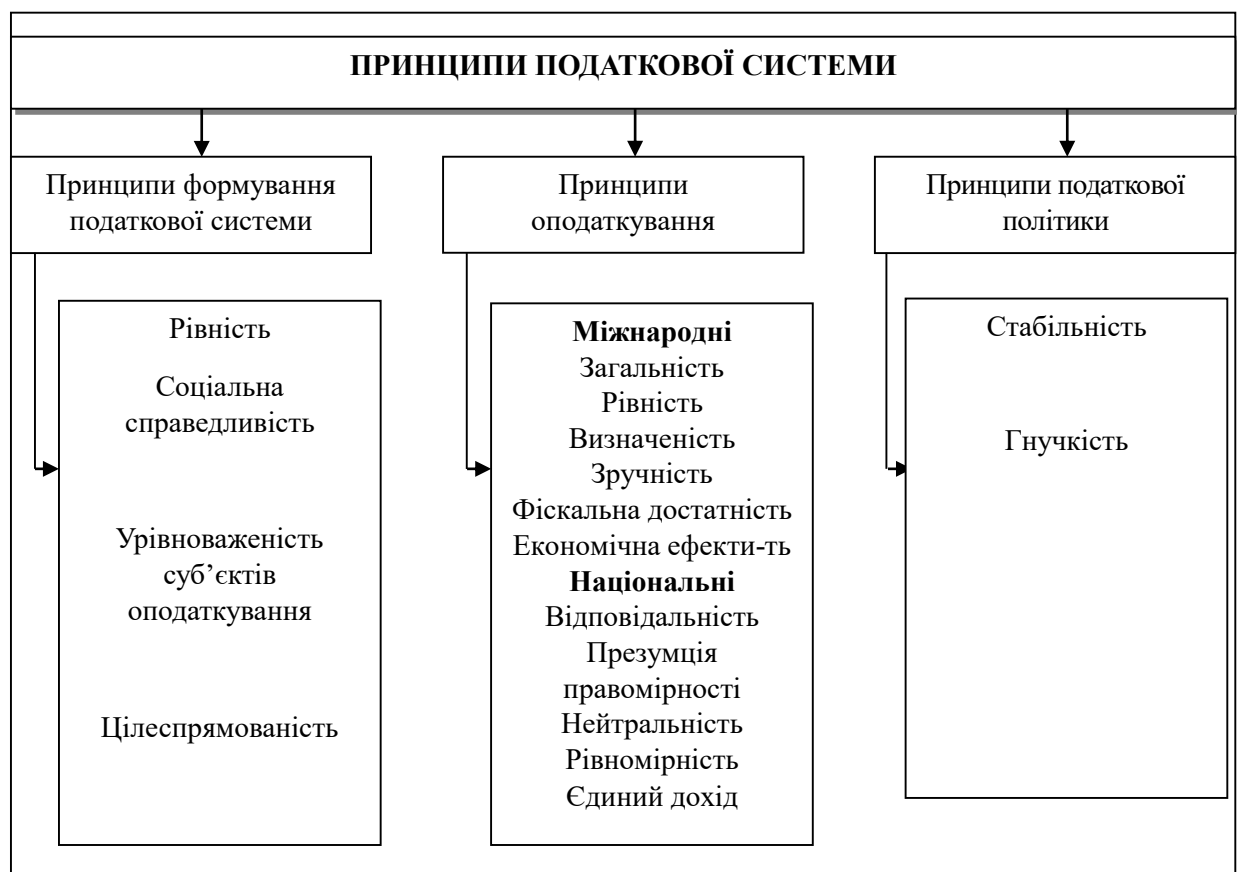

Рисунок 1.2. – Принципи податкової системи

Джерело: систематизовано автором самостійно [4]

Нині Податковим кодексом України задекларовано такі принципи функціонування вітчизняної податкової системи:

— загальність оподаткування — кожна особа зобов’язана сплачувати встановлені Кодексом, законами з питань митної справи податки та збори, платником яких вона є згідно законодавства;

— рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації — забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу;

— невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства;

— презумпція правомірності рішень платника податку в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов’язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу;

— фіскальна достатність — встановлення податків та зборів з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями;

— соціальна справедливість — установлення податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків;

— економічність оподаткування — установлення податків та зборів, обсяг надходжень від сплати яких до бюджету значно перевищує витрати на їх адміністрування;

— нейтральність оподаткування — установлення податків та зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоздатності платника податків;

— стабільність — зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року;

— рівномірність та зручність сплати — установлення строків сплати податків та зборів, виходячи із необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів для здійснення витрат бюджету та зручності їх сплати платниками;

— єдиний підхід до встановлення податків та зборів — визначення на законодавчому рівні усіх обов'язкових елементів податку [2].

Принципи оподаткування, які вказані в Податковому кодексі, можна умовно розділити на дві категорії: міжнародні, що застосовуються в різних країнах, і національні, які є специфічними для кожної окремої країни, залежно від соціально-економічного середовища, що в ній існує. В Податковому кодексі збережені основні норми оподаткування, які були сформульовані А. Смітом та його наступниками, але також вони були розширені і узагальнені відповідно до змін у сфері виробництва, суспільного життя та довгого досвіду організації фіскальної служби в умовах ринкової економіки. Це дало змогу створити сучасну податкову систему в Україні, яка, загалом, пройшла практичне перевірку і відповідає загальним принципам фінансової науки. Проте це не означає, що робота з вдосконалення податкової системи країни завершена. Останні події, зокрема світова фінансова криза, свідчать про необхідність продовження роботи з поліпшення податкової системи.

Взаємодоповнювані та полярні принципи податкової політики - гнучкість та стабільність - полягають у виконанні податкових реформ за потреби для антикризового регулювання економіки. Однак такі зміни не повинні бути надто частими або радикальними, щоб сприяти економічному зростанню.

Вибір структури податкової системи є одним з ключових елементів її побудови і залежить від різних факторів (рис. 1.2).

Рисунок 1.3. – Фактори впливу на структуру податкової системи

Джерело: систематизовано автором [9]

Практика та світовий досвід показують, що найефективнішою є податкова система з обмеженою кількістю податків, яка охоплює всі основні об'єкти оподаткування. Податкова система повинна бути вільною від непродуктивних форм оподаткування.

Пряме оподаткування є ефективною формою мобілізації доходів, оскільки його об'єктами є дохід, прибуток, земля, капітал та інші, а розмір податку залежить від розміру цих доходів. На відміну від цього, непрямі податки мають недоліки, оскільки їх об'єктом є витрати на споживання, тому громадяни сплачують їх незалежно від рівня своїх доходів. Доля непрямих податків значно перевищує долю прямих податків, що негативно впливає на ціни та справедливість розподілу податкового тягара серед населення, особливо серед менш заможних верств. Однак непрямі податки менш небезпечні для економічного зростання, оскільки вони менш впливають на стимули до розвитку економіки.

Регулювання співвідношення між податками, які сплачують юридичні та фізичні особи, є важливим інструментом для стимулювання або обмеження ділової активності, регулювання інвестицій та обсягів виробництва. Зменшення податкового тягара для фізичних осіб сприяє зростанню реальних доходів населення і впливає на рівень споживання. Водночас надмірне збільшення податкового тягара для юридичних осіб призводить до підвищення цін, зменшення внутрішніх джерел інвестицій та втрати конкурентних переваг виробниками.

Збільшення ролі податків на майно та капітал сприяє ефективному використанню капіталу та прискорює процеси його перерозподілу на користь ефективних власників.

Система податкових пільг, яка існує в розвинених країнах ринкової економіки, є важливим інструментом регулювання економічних процесів. Вона слугує орієнтиром для господарських суб'єктів при виборі сфер застосування капіталу і бізнесу. Капітал спрямовується в галузі та сфери діяльності, де є перспектива отримання прибутку, зокрема за рахунок пільгових податкових ставок. Класифікація податкових пільг наведена в табл.

Однак важливо відзначити, що податкові пільги є тимчасовими і застосовуються для досягнення конкретних цілей, які мають вирішальне значення для розвитку економіки. Якщо ці цілі досягнені, відповідні пільги можуть бути зменшені або скасовані. Широке та тривале застосування пільг спрямовано на підтримку модернізації виробництва, забезпечення зайнятості, енергоефективності та вирішення інших соціальних завдань. Виділяють два типи податкових пільг: загальні для стимулювання виробничої та господарської діяльності та спрямовані на вирішення певних соціальних завдань. Перші застосовуються до оподаткування прибутку, а другі переважно стосуються непрямих податків, які сплачують громадяни.

Таблиця 1.2. – Види податкових пільг

Класифікаційна ознака	Вид податкових пільг
<i>За характером цілей державної податкової політики</i>	Соціальні
	Економічні
<i>За призначенням</i>	Стимулюючі
	Підтримуючі
<i>За цільовим використання коштів що вивільняються</i>	Цільові
	Нецільові
<i>За суб'єктами впливу</i>	Спрямовані на кінцевого споживача
	Спрямовані на суб'єктів господарювання
<i>За часом дії</i>	Невизначений період
	Тимчасові
<i>За компетенцією встановлення</i>	Загальнодержавні
	Встановлені органами місцевого самоврядування
<i>За елементами податку</i>	Звільнення від оподаткування окремих категорій
	Зменшення об'єкта оподаткування
	Зменшення бази оподаткування
	Зменшення податкового періоду
	Зменшення суми податку що підлягає сплаті
	Зменшення ставок оподаткування

Джерело: систематизовано автором самостійно [10]

Також, слід визначити основні функції податкової системи:

обілізація доходів: Одна з основних функцій податкової системи полягає в збиранні коштів для державного бюджету шляхом оподаткування різних джерел доходів, таких як доходи громадян, підприємств, майно та інше. Це дозволяє державі фінансувати свої функції, такі як забезпечення загального добробуту, соціального захисту, інфраструктури, оборони та інших потреб суспільства.

регулювання економіки: Податкова система може впливати на економічну активність та розподіл ресурсів. Шляхом застосування різних податкових ставок, зниженням або підвищенням податкових навантажень на певні галузі чи види діяльності, держава може стимулювати підприємництво, інвестиції, експорт, споживання, зайнятість та інші аспекти економіки.

розподіл соціальної справедливості: Податкова система може використовуватись для досягнення соціальної справедливості шляхом розподілу податкового тягара між громадянами та підприємствами з урахуванням їхнього доходу та статусу. Прогресивні податки, знижені ставки для малозабезпечених шарів населення, податкові пільги та інші механізми можуть бути використані для забезпечення більш рівного розподілу доходів і соціальної солідарності.

заохочення певних поведінкових моделей: Податки можуть бути використані для заохочення або стримування певних видів поведінки або діяльності. Наприклад, оподаткування високих вуглецевих викидів може стимулювати екологічно чисте виробництво, а податкові пільги на джерела відновлюваної енергії можуть сприяти їхньому розвитку.

адміністративна функція: Податкова система включає в себе регулювання податкового обліку, звітності та виплати податків. Вона вимагає наявності адміністративних органів та процедур для збирання податків, контролю за дотриманням податкового законодавства та виконанням податкових зобов'язань громадян та підприємств [11].

Загалом, податкова система виконує різні функції, які мають значний вплив на економіку, розподіл доходів та соціальну справедливість в суспільстві.

Як висновок слід відзначити, що податкова система є невід'ємною частиною фінансово-економічного устрою країни. Вона забезпечує державу необхідними фінансовими ресурсами для здійснення функцій та реалізації державної політики. Сутність податкової системи полягає у побудові ефективної та справедливої системи оподаткування. Ключові елементи податкової системи включають види податків, принципи побудови та механізми збирання. Розуміння сутності податкової системи допомагає краще розуміти роль та значення податків у суспільстві та сприяє розвитку ефективної та стабільної економіки

1.2. Непрямі податки – поняття, види, переваги та недоліки

Непрямі податки є важливою складовою податкової системи багатьох країн і виконують різноманітні завдання. У цьому есе розглянемо роль та завдання непрямих податків, їх вплив на економіку та суспільство.

Одним з головних завдань непрямих податків є мобілізація доходів для фінансування державних витрат та забезпечення функціонування держави. Вони становлять значну частку доходів державного бюджету, оскільки їх обсяг залежить від обсягу споживання в економіці. Завдяки цьому, непрямі податки забезпечують стабільний потік доходів для держави незалежно від коливань в доходах громадян та підприємств.

Непрямі податки - це податки, які не сплачуються безпосередньо з доходів або майна особи, а залежать від витрат на споживання товарів та послуг. Прикладами непрямих податків є наступні (Рис. 1.4.):

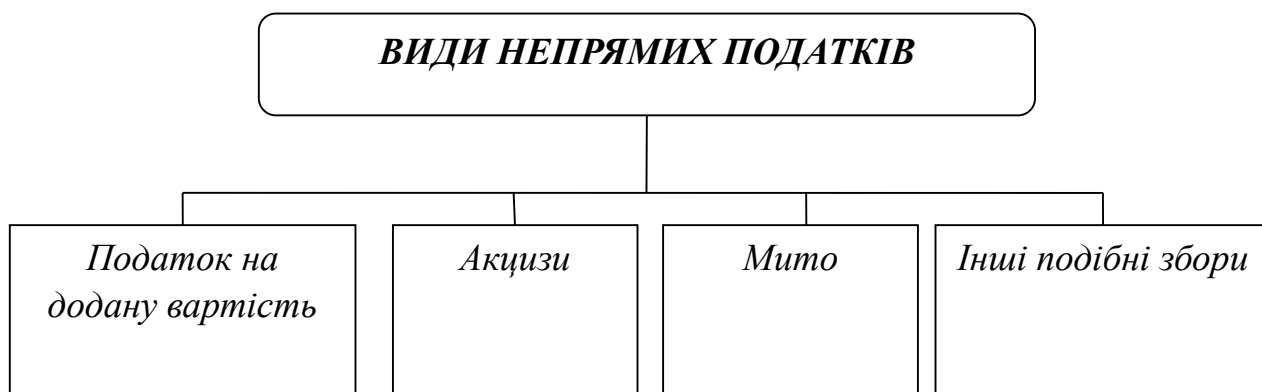

Рисунок 1.4. – Основні види непрямих податків

Джерело: систематизовано автором [12]

Детальніше розповімо про кожен із видів непрямих податків.

Податок на додану вартість (ПДВ): Це один з найпоширеніших видів непрямих податків. ПДВ стягується на кожному етапі виробництва та реалізації товарів і послуг. Виробники та постачальники додають податок до вартості товару або послуги, а покупці сплачують його разом із вартістю товару під час покупки.

Акцизний податок: Цей податок стягується з певних видів товарів, які

вважаються «розкішними» або потенційно шкідливими для здоров'я чи довкілля. Це можуть бути алкогольні напої, тютюнові вироби, паливо, автомобілі тощо. Акцизний податок може використовуватися як засіб контролю за споживанням цих товарів, а також як джерело доходів для державного бюджету.

Мито: Мито є податком, який стягується при перетині митного кордону при імпорті або експорті товарів. Воно може бути встановлене як спосіб захисту внутрішнього ринку, регулювання зовнішньої торгівлі, а також як джерело доходів для держави.

Податок на нерухомість: Цей податок стягується від власників нерухомості, такої як будинки, квартири, земельні ділянки тощо. Вартість податку зазвичай базується на оцінці вартості нерухомості. Податок на нерухомість може використовуватися для забезпечення місцевих бюджетів та фінансування комунальних послуг.

Податок на спадщину та дарування: Цей податок стягується при передачі майна через спадщину або дарування. Вартість податку зазвичай залежить від величини спадщини або вартості майна, яке передається [13].

Кожен з цих видів непрямих податків має свої особливості, специфіку застосування та призначення, але вони всі спрямовані на збір коштів для державного бюджету та регулювання економічних процесів.

Інше важливе завдання непрямих податків - це регулювання економіки та споживання. Шляхом застосування різних ставок непрямих податків на різні товари та послуги, держава може впливати на їхню цінову політику та споживання. Наприклад, високий акциз на товари, що шкодять здоров'ю, може сприяти зниженню їх споживання, тим самим просуваючи здоровий спосіб життя. З іншого боку, зниження ставки ПДВ на певні товари чи послуги може стимулювати споживання в цих галузях, сприяючи їхньому розвитку.

Крім того, непрямі податки мають значний вплив на розподіл податкового тягара серед населення та підприємств. Оскільки вони сплачуються при покупці товарів та послуг, податковий навантаження

розподіляється між всіма споживачами. Це означає, що непрямі податки можуть мати прогресивний або регресивний характер залежно від того, як впливають на різні соціальні групи. Наприклад, якщо високі податки накладаються на розкошні товари, це може сприяти більш справедливому розподілу податкового тягаря, оскільки вони стосуються в основному багатших верств населення.

Як зазначає В.О. Гусєва [14, с. 86–89], інститут непрямого оподаткування характеризується декількома принциповими рисами:

а) розрив між формальним та реальним платниками податків полягає у тому, що формальний платник сплачує податок за рахунок отриманих коштів від реального платника, який надав товари або послуги, тоді як прямі податки сплачуються власниками майна або доходів за їхні реальні кошти.

б) законодавство передбачає можливість перекладання податку з формального платника на реального шляхом використання специфічних моментів у розрахунку та сплаті податку, а також механізмів бюджетного відшкодування. Це сприяє реалізації загальної концепції перекладання податку на інших суб'єктів.

в) непрямі податки чітко відокремлюють формального та реального платників податків, а також можуть включати диференціацію у реалізації складових елементів податкового обов'язку. Формальний платник має обов'язок сплати податку, але це здійснюється за рахунок коштів реального платника. З іншого боку, пряме оподаткування передбачає, що облік, сплата та звітність здійснюються самим платником.

г) об'єктом оподаткування в непрямих податках є вартість обороту, яка має динамічний характер і відображає приріст вартості, що відбувається на етапі обороту.

г) непрямі податки комбінують індикативні та фактичні методи визначення об'єкта оподаткування та форм стягнення. Вони можуть базуватись на певних прогнозах та припущеннях. Наприклад, податок на

додану вартість може бути визначений непрямим способом, що застосовувався в Україні [14].

Непрямі податки також можуть використовуватись для стимулювання певних видів поведінки або впливу на екологічні аспекти. Наприклад, податки на вуглецеві викиди можуть спонукати підприємства до використання чистіших технологій та зменшення свого вуглецевого сліду. Такі податки сприяють збереженню навколишнього середовища та створюють економічні стимули для екологічно відповідальної поведінки.

Непрямі податки виконують кілька важливих функцій в системі оподаткування:

генерація доходів для державного бюджету: Одна з основних функцій непрямих податків полягає в зборі коштів для фінансування державних витрат та забезпечення необхідних послуг і програм. Це включає розвиток інфраструктури, соціальні програми, оборону, освіту, охорону здоров'я та багато іншого.

регулювання економіки: Непрямі податки можуть бути використані як інструмент регулювання економічних процесів. Застосування акцизних податків на шкідливі товари, наприклад, може зменшити споживання цих товарів та сприяти поліпшенню здоров'я громадян і довкілля. Також, зміна ставок непрямих податків може впливати на споживчу активність, інвестиції та економічне зростання.

едистрибуція податкового тягаря: Непрямі податки можуть сприяти розподілу податкового тягаря між різними соціальними групами. Наприклад, встановлення прогресивних ставок непрямих податків може допомогти зменшити нерівність у сплаті податків та забезпечити більш справедливий розподіл фінансових зобов'язань.

контроль за споживанням та поведінкою: Непрямі податки можуть використовуватися як інструмент контролю за споживанням певних товарів або послуг. Наприклад, акцизні податки на алкоголь або цигарки можуть

впливати на споживацькі звички та зменшувати шкідливі наслідки для здоров'я.

аохочення певної поведінки: Непрямі податки можуть стимулювати певну поведінку або впливати на ринкові вибори. Наприклад, податкові пільги на екологічно чисті технології можуть сприяти їхньому розвитку та використанню, сприяючи збереженню довкілля.

Однак, непрямі податки також мають свої недоліки. Вони можуть впливати на ціни товарів та послуг, зокрема підвищувати їх, що може впливати на доступність для окремих груп населення. Крім того, непрямі податки можуть бути складними в адмініструванні та контролі, оскільки вони пов'язані зі споживанням і вимагають ефективної системи обліку та контролю. Узагальнення основних переваг та недоліків непрямих податків подано на наступному рисунку 1.5.

Рисунок 1.5. – Визначення переваг та недоліків непрямих податків [15]

Узагальнюючи, непрямі податки мають переваги, такі як широкий збір коштів, економічний стимулюючий ефект та можливість розподілу податкового тягаря. Однак, їх недоліки полягають у можливому підвищенні цін, ризику ухилення від оподаткування, соціальній несправедливості та потенційних змінах в економіці.

Досліджуючи праці вчених щодо особливостей інституту непрямого оподаткування, можна дещо узагальнити найсуттєвіші його ознаки та виокремити їх у дві групи: правові ознаки та економічні ознаки непрямого оподаткування.

Вважаємо, що до правових ознак непрямого оподаткування належать:— законодавчо закріплений механізм перекладення податку з реального платника на формального;

- розрив цілісної системи обов’язків платника податку (реальний платник сплачує податок, тоді як формальний платник веде податковий облік та звітність);

- можливість регулювання за допомогою правових важелів рівня споживання населенням певних груп товарів;

- здатність регулювання державою за допомогою непрямого оподаткування деяких видів виробництва.

Економічними ознаками непрямого оподаткування є такі:

- швидкість наповнення та постійність надходження до бюджету через потреби населення у споживанні товарів, робіт та послуг;

- поєднання індикативних та фактичних способів визначення об’єкта оподаткування і форм справляння;

- здатність до збільшення ціни товарів, робіт і послуг за рахунок включення непрямих податків до ціни;

- ефективність наповнення дохідної частини Державного бюджету України [16].

У підсумку, непрямі податки мають різноманітні завдання в податковій системі. Вони мобілізують доходи для фінансування державних потреб,

регулюють економіку та споживання, впливають на соціальний розподіл та стимулюють певні поведінкові моделі. Враховуючи їх переваги та недоліки, важливо забезпечити баланс та ефективне використання непрямих податків для досягнення економічного зростання, соціальної справедливості та сталого розвитку. До основних їх переваг слід віднести гнучкість даних податків, їх ефективність збору, збільшення прихильності до оподаткування та регулюючий ефект. Стосовно недоліків, то дані податки можуть впливати на ціни товарів та послуг, зокрема підвищувати їх, що може впливати на доступність для окремих груп населення. Крім того, непрямі податки можуть бути складними в адмініструванні та контролі, оскільки вони пов'язані зі споживанням і вимагають ефективної системи обліку та контролю.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Нормативно-правове забезпечення непрямого оподаткування в Україні

Нормативно-правове забезпечення непрямого оподаткування в Україні включає ряд законодавчих актів, які регулюють систему збору податків, зокрема податку на додану вартість (ПДВ), акцизного податку, податку на прибуток, мита та інші види непрямих податків. Основними документами, що регулюють непряме оподаткування, є:

податковий кодекс України: Це основний закон, який встановлює загальні принципи оподаткування, порядок обчислення та сплати непрямих податків. Він визначає ставки, підстави для нарахування та порядок звільнення від оподаткування [2].

Митний Кодекс України: регулює діяльність стосовно справляння ввізних мит [17].

Нормативно-правові акти органів виконавчої влади: Міністерство фінансів України та інші відповідні органи виконавчої влади приймають нормативні акти, які роз'яснюють положення законів та встановлюють порядок застосування непрямих податків. Наприклад, це можуть бути постанови Кабінету Міністрів України або накази Міністерства фінансів.

Міжнародні договори: Україна укладає міжнародні договори з іншими країнами, які можуть містити положення щодо непрямого оподаткування. Наприклад, податкові угоди про уникнення подвійного оподаткування, які встановлюють правила для уникнення подвійного оподаткування при міжнародних операціях.

В цілому слід відзначити, що дослідження нормативно-правового забезпечення непрямого оподаткування слід розглядати в розрізі окремих

податків, які справляються в нашій державі. І розпочнемо ми із податку на додану вартість.

Податок на додану вартість є одним з основних непрямих податків і в Україні його було введено з 1 січня 1992 року. Порядок нарахування та сплати ПДВ до 1 січня 2011 року регулювався Законом України «Про податок на додану вартість», який був прийнятий 3 квітня 1997 року. Закон був піддавався численним змінам та доповненням до введення норм Податкового кодексу. Адміністрування ПДВ здійснювалося згідно редакції Закону України "Про податок на додану вартість" від 3 квітня 1997 року, № 168/97-ВР до прийняття Податкового кодексу [2].

Сучасне адміністрування та справляння податку на додану вартість в Україні регулюється розділом V Податкового кодексу України. Цей розділ був розроблений відповідно до вимог Директиви Ради 2006/112 ЄС про спільну систему податку на додану вартість та Концепції реформування податкової системи України. Тому головним напрямком узгодження правових норм України та Європейського Союзу є адаптація українського законодавства до законодавства ЄС.

Окрім Податкового кодексу України, адміністрування та справляння податку на додану вартість в Україні регламентується іншими законами та підзаконними нормативно-правовими актами. Сюди входять постанови Кабінету Міністрів, накази Державної фіскальної служби та Міністерства фінансів України. Також важливу роль в цьому процесі відіграють різноманітні міжнародні угоди.

Закон України №4915 від 07 червня 2012 року, який набрав чинності з 08.07.2012 року, вніс важливі зміни в Податковий Кодекс. Зокрема, зі статті 196 були виключені пункти 12 (що стосувалася вивезення товарів за межі держави в митному режимі тимчасового вивезення чи у режимі переробки) і 13 (про постачання товарів на митну територію держави в митному режимі відмови на користь держави). Однак, стаття 196 була доповнена пунктами 16, 17, 18, які визначають операції, пов'язані з перетином товарів митним кордоном держави.

Важливим завданням щодо розвитку та реформування податку на додану вартість відповідно до цих законодавчих актів були такі аспекти (Рис. 1.1.).

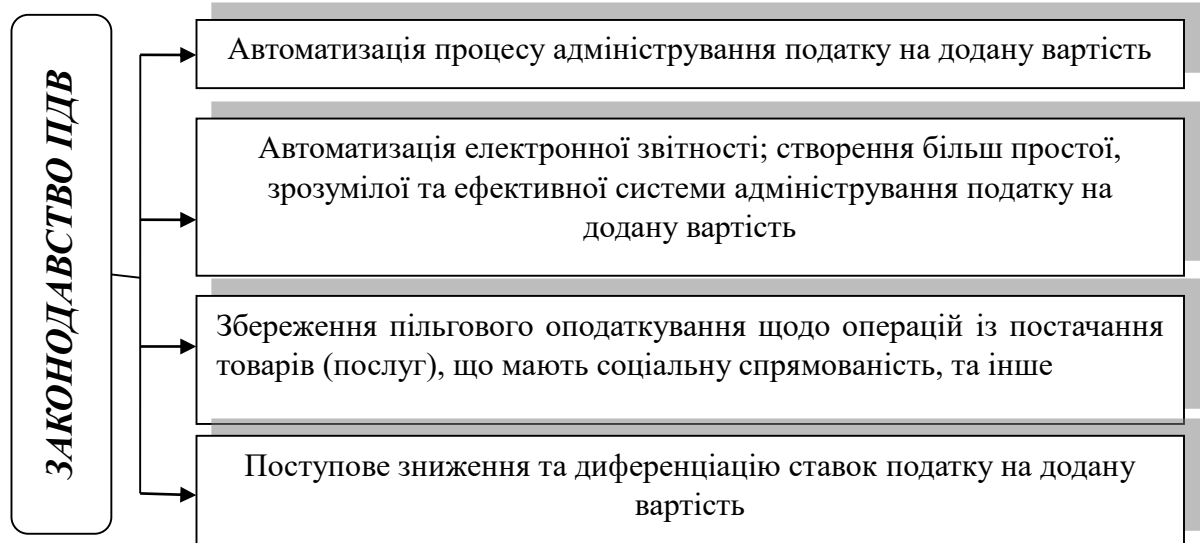

Рисунок 2.1. – Напрями розвитку та реформування процесу справляння податку на додану вартість у відповідності до існуючого законодавства

Джерело: складено автором самостійно

Нормативні документи, які регулюють питання відшкодування податку на додану вартість (ПДВ), включають такі аспекти, як форми документів і критерії, які повинні бути відповідними для автоматичного відшкодування ПДВ, а також проведення позапланових виїзних перевірок. Ці питання регулюються за допомогою наступних нормативних документів (див. Рис. 1.2).

16 січня 2014 року було прийняте Положення про реєстрацію платників податку на додану вартість (ПДВ). Це положення спрощує процедуру реєстрації платників ПДВ, і тому заяву про добровільну реєстрацію потрібно подавати державному реєстратору. Крім того, сканована електронна копія заяви форми 1-ПДВ повинна бути надіслана державному реєстратору разом із відомостями з реєстраційної картки для проведення державної реєстрації фізичних осіб-підприємців або юридичних осіб.

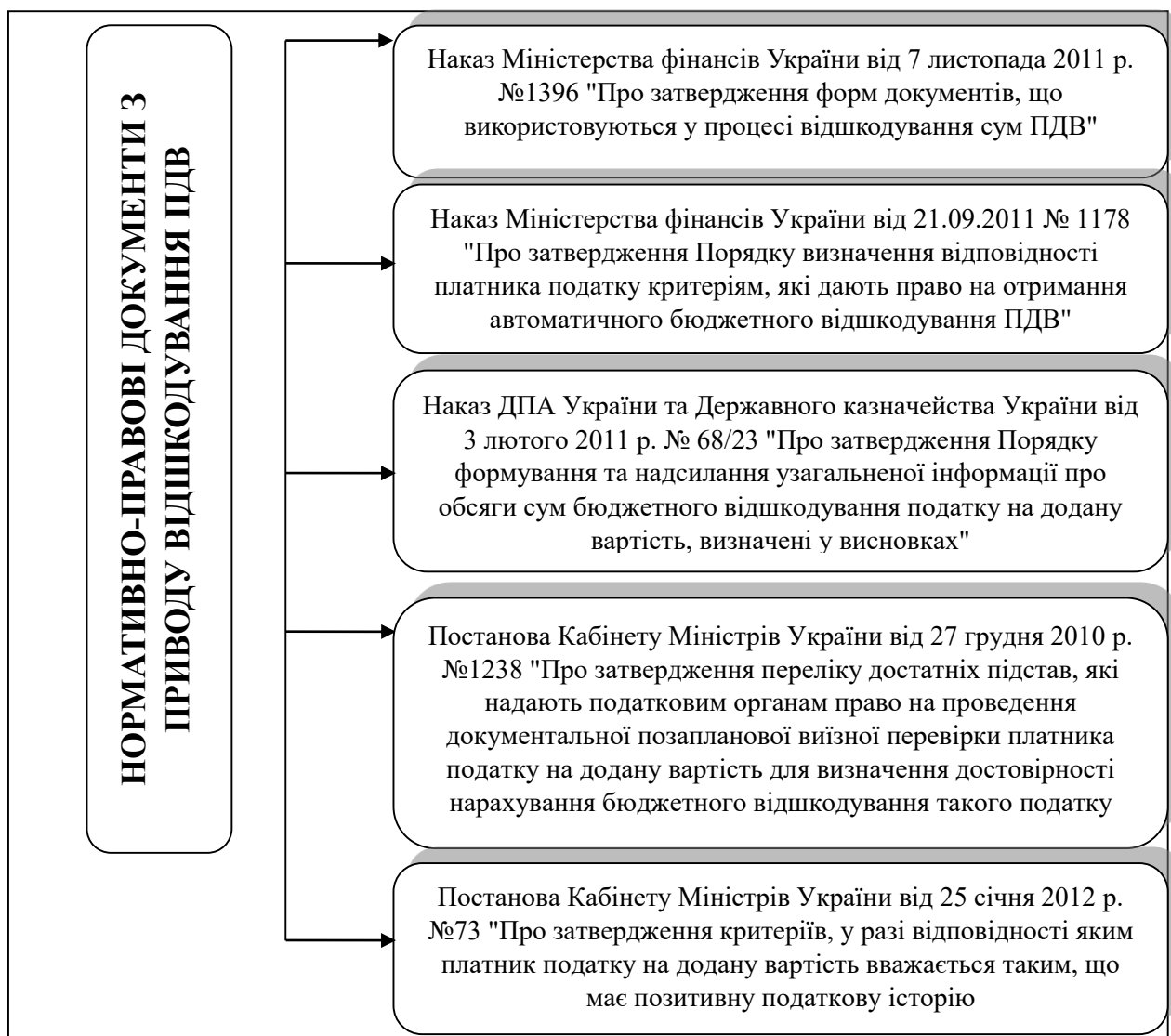

Рисунок 2.2. – Нормативно-правові документи з приводу відшкодування податку на додану вартість

Джерело: складено автором на основі [18-20]

Давайте також детальніше розглянемо відповідне законодавство, що стосується податку на додану вартість. Згідно з положеннями Податкового кодексу України, платниками податку на додану вартість в Україні є наступні особи та організації (Рисунок 2.3).

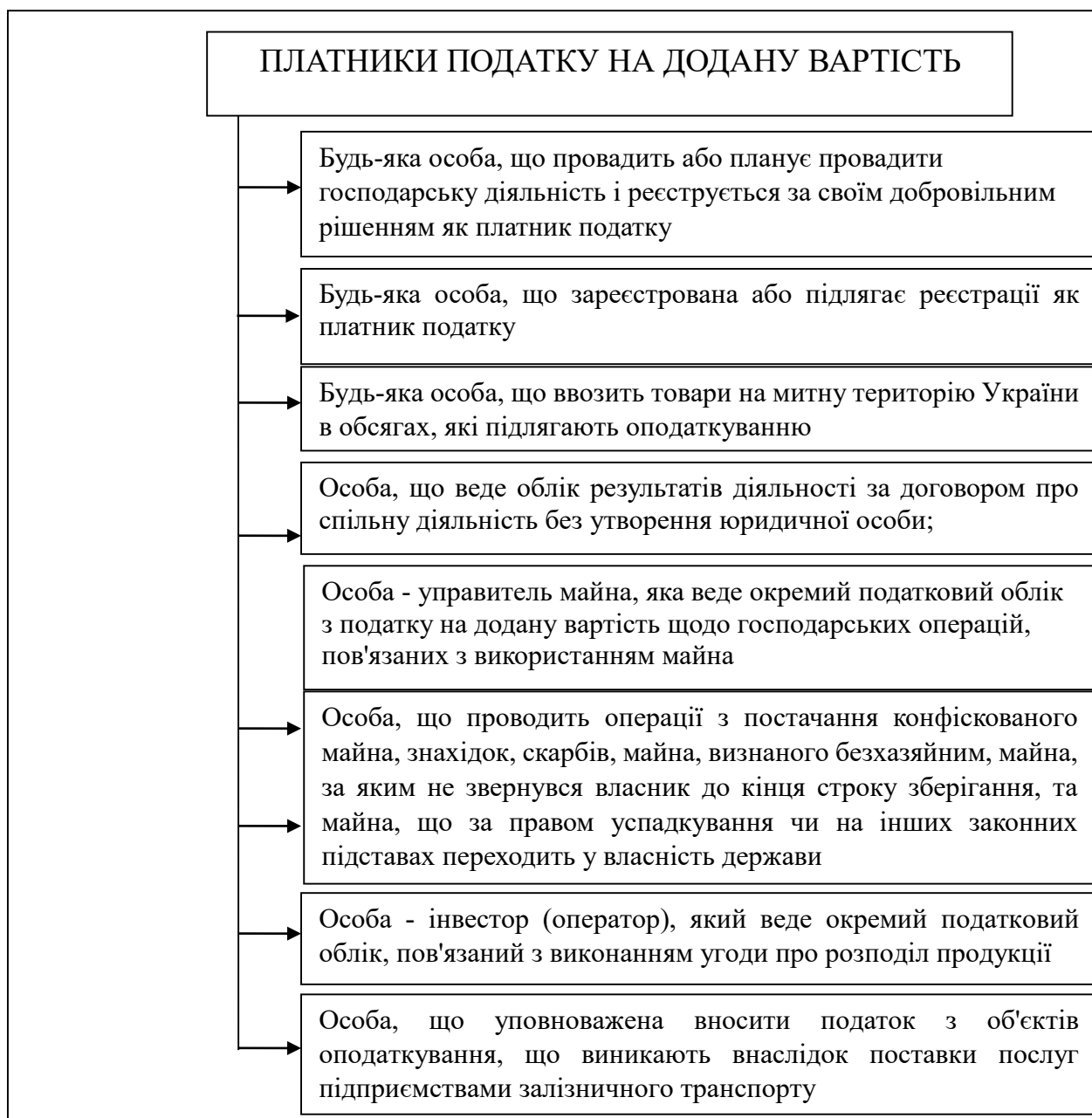

Рисунок 2.3. – Платники податку на додану вартість у відповідності до існуючого законодавства

Джерело: складено автором на основі [2]

Також, в 2020 році відбулися деякі зміни відповідно до Закону України від 16 січня 2020 року №466-IX "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві". Цей закон вніс ряд змін до розділу "У" "Податок на додану вартість" Податкового кодексу України (Рис. 2.4).

Зокрема, були внесені наступні зміни:

- Введено єдиний звітний період для звітності з ПДВ - календарний місяць, включаючи платників єдиного податку, щоб спростити адміністрування ПДВ та застосувати єдиний підхід до формування показників звітності і їх відображення в інформаційних системах ДПС. Останній квартальний звітний період був II квартал 2020 року. З липня 2020 року всі платники ПДВ, включаючи платників єдиного податку, подають щомісячну звітність з ПДВ.
- Кінцевий термін реєстрації зведених податкових накладних в ЄРПН було продовжено з 15-го до 20-го числа місяця.
- Відновлено застосування нульової ставки ПДВ до операцій з експорту сої і ріпаку.
- Для операцій з виконання підрядних будівельних робіт використовується касовий метод податкового обліку, включаючи підряд [21].

Далі, розглянемо основи нормативно-правового регулювання мита в Україні. Статтею 272 МКУ визначено, що ввізне мито встановлюється на товари, що ввозяться на митну територію України. Встановлення нових та зміна діючих ставок ввізного мита, визначених Митним тарифом України, здійснюються Верховною Радою України шляхом прийняття законів України. Регламентом Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 від 9 жовтня 2013 року про встановлення Митного кодексу Союзу ввізне мито означає мито, що підлягає сплаті за ввіз товар [17]

Платниками ввізного мита, у відповідності до діючого Митного Кодексу України є (Рис. 2.4.).

Важливо зазначити, що об'єктами оподаткування ввізним митом є товари, митна вартість яких перевищує еквівалент 150 євро і які ввозяться на митну територію України підприємствами. Також підлягають оподаткуванню митними платежами відповідно до розділу XII Митного кодексу України, а також розділів V та VI Податкового кодексу України, товари та транспортні

засоби, які ввозяться або пересилаються на митну територію України, а також реалізуються згідно зі статтею 243 Митного кодексу України.

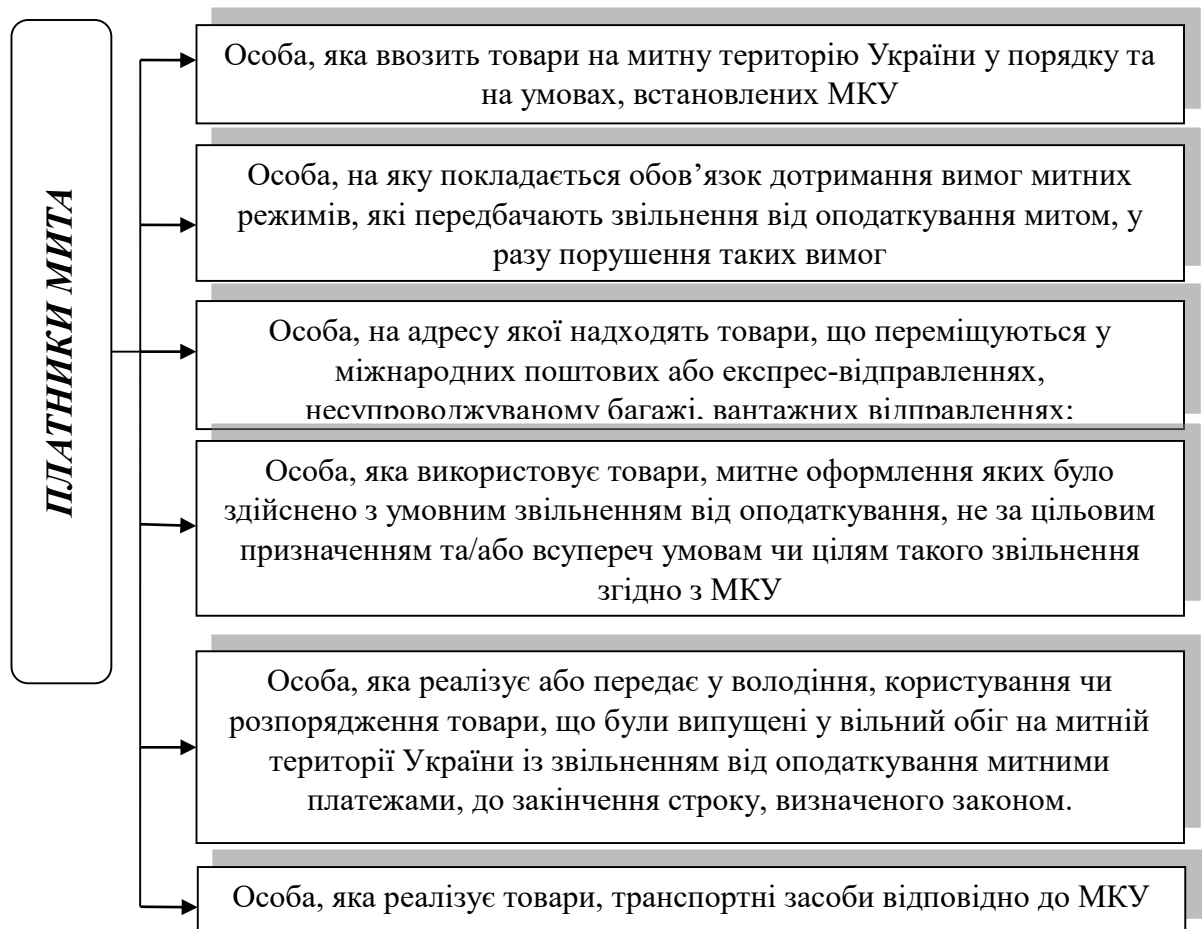

Рисунок 2.4. – Платники мита в Україні у відповідності до існуючого законодавства

Джерело: складено автором на основі [17]

Якщо говорити про акцизний податок, то відповідно до Податкового кодексу України, акцизний податок є непрямим податком, який включається до ціни окремих підакцизних товарів. Податок на додану вартість також відноситься до категорії непрямих податків, проте сам Податковий кодекс не містить загального визначення непрямих податків. Включення акцизного податку до ціни товару є загальною рисою непрямих податків, яка відрізняє їх від інших податкових надходжень.

Важливо відзначити, що деякі дослідники розглядають акциз як одну з форм податку на додану вартість. Хоча акцизний податок і податок на додану

вартість є непрямими податками, між ними існує значна різниця. Акцизи обмежені своїм застосуванням і поширюються лише на певний перелік товарів виробництва, як внутрішнього, так і імпортного, і не включають сферу послуг і робіт. Акцизи є особливою формою непрямого оподаткування, які стягуються під час реалізації товарів на внутрішньому та зовнішньому ринках, включаючи ввезення товарів на митну територію. Це дозволяє розрізняти акцизи на "внутрішні" та "зовнішні". Відмінністю від акцизів, стягнутих на внутрішньому ринку і розподілених між різними рівнями бюджету, акцизи, що стягуються на митній території, повністю спрямовуються до державного бюджету.

До об'єктів оподаткування належать операції з (Рисунок 2.5.):

Рисунок 2.5. – Об'єкти оподаткування акцизом в Україні

Джерело: складено автором на основі [1]

В цілому, цей податок можна вважати як важель, який здатний впливати на бюджетний баланс при розподілі надходжень між бюджетами (між Державним бюджетом України та місцевими бюджетами).

Як висновок слід відзначити, що нормативно-правове регулювання непрямого оподаткування в нашій державі визначається в розрізі окремих кодексів, законів та положень, що регулюють справляння різного роду непрямих податків (податок на додану вартість, акцизний податок, мито). В цілому, мінливі ринкові умови вимагають постійної зміни законодавства в даному руслі, оскільки актуальність та визначення оптимальної ставки оподаткування є запорукою ефективності справляння непрямих податків. До основних нормативно-правових документів, які регулюють справляння непрямих податків є Податковий Кодекс України; Митний Кодекс України; Закони про окремі види податків та нормативно-правові акти органів виконавчої влади.

. Оцінка фіскальної ефективності непрямих податків в Україні

Оцінка фіскальної ефективності непрямих податків в Україні включає аналіз їхньої внеску до державного бюджету та їхнього впливу на економіку країни. Фіскальна ефективність непрямих податків оцінюється за допомогою різних показників, таких як податкові надходження, структура податкових доходів, пропорційність оподаткування, а також ефект від їхнього застосування на громадян і бізнес.

Податкові надходження є одним з основних показників фіскальної ефективності непрямих податків. Вони відображають обсяг коштів, які надходять до державного бюджету від оподаткування різних видів товарів і послуг. Аналіз динаміки податкових надходжень дозволяє оцінити ефективність збирання податків та виявити потенційні зони покращення.

Саме тому, слід розглянути структуру доходів Державного Бюджету України та зробити відповідний аналіз стосовно частки податкових надходжень в ній в цілому, та непрямих податків зокрема (таблиця 2.1.).

Таблиця 2.1 – Податкові надходження до Державного Бюджету України за період 2019-2022 років, млн. грн. та місце в них непрямих податків

Роки				
Податкові надходження				
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості				
ПДФО				
Податок на прибуток підприємств				
Рентна плата та плата за використання природних ресурсів				
Внутрішні податки на товари та послуги				
Акцизний податок				
Акцизний податок з ввезених товарів				
Ввізне мито				
ПДВ з вітчизняних товарів				
ПДВ з імпортованих товарів				
Всього доходів				

Джерело: розроблено автором за даними Міністерстві фінансів України [22]

Як видно з даних цієї таблиці, протягом досліджуваного періоду 2019-2022 років, питома вага податкових надходжень до Державного Бюджету України мала тенденцію до зростання, якщо говорити про абсолютні показники: 149998 млн. грн., проте у відносному значенні їх питома вага зменшилась на 26,96%. Така зміна в першу чергу пов'язана із зростання міжнародної фінансової допомоги нашій країні після початку повномасштабного військового вторгнення росії у 2022 році. За рахунок цього і незважаючи на те що в абсолютному вираженні рівень податкових надходжень зріс, питома вага в загальній структурі доходної частини Державного Бюджету зменшилася. Якщо говорити про митні платежі, то

протягом досліджуваного періоду, їх питома вага в загальній структурі мала тенденцію до зменшення, і в абсолютному вираженні вона також зменшилася 51713,4 млн. грн.

Для того, щоб зрозуміти важливість непрямих податків в загальній структурі доходів, слід проаналізувати їх питому вагу протягом досліджуваного періоду 2019-2022 рр. як в структурі податкових надходжень, так і в цілому в структурі доходів державного бюджету. На наступному рисунку 2.6. буде проаналізовано загальну динаміку непрямих податків та їх питому вагу в структурі податкових надходжень.

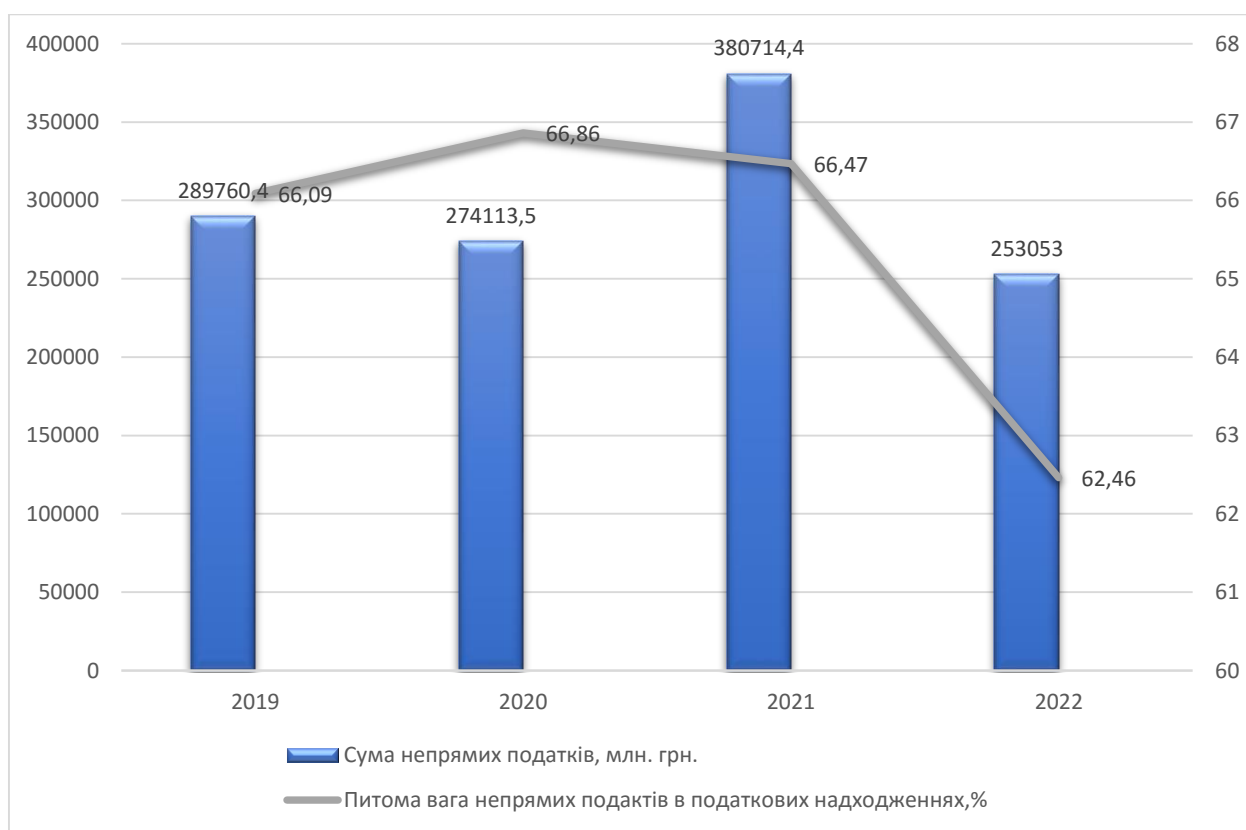

Рисунок 2.6. – Динаміка непрямих податків та їх питома вага в структурі податкових надходжень протягом досліджуваного періоду 2019-2022 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [22]

З рисунку 2.6 видно, що протягом досліджуваного періоду, загальний обсяг непрямих податків мав тенденцію до коливань протягом досліджуваного періоду. В цілому ж, за ці 4 роки, динаміка непрямих податків мала негативний

тренд, адже їх обсяг зменшився на 36 707 млн. грн. або на 14,5%. В цілому, даний факт визначений в першу чергу значним спадом справляння непрямих податків під час війни. Якщо досліджувати питому вагу непрямих податків в загальній структурі податкових надходжень, то протягом досліджуваного періоду вона мала в цілому стабільну динаміку, окрім військового 2022 року: за 4 роки питома вага зменшилася на 3,63%. Проте в цілому відзначимо, що саме непрямі податки є системоутворюючими в загальній структурі податкових надходжень, і їх обсяг є більшим, ніж прямих податків в дослідженому періоді, що свідчить про їх важливість для вітчизняного бюджету в цілому.

Також, проаналізуємо динаміку питої ваги непрямих податків в загальній структурі доходів Державного Бюджету України, яку буде подано на наступному рисунку 2.7.

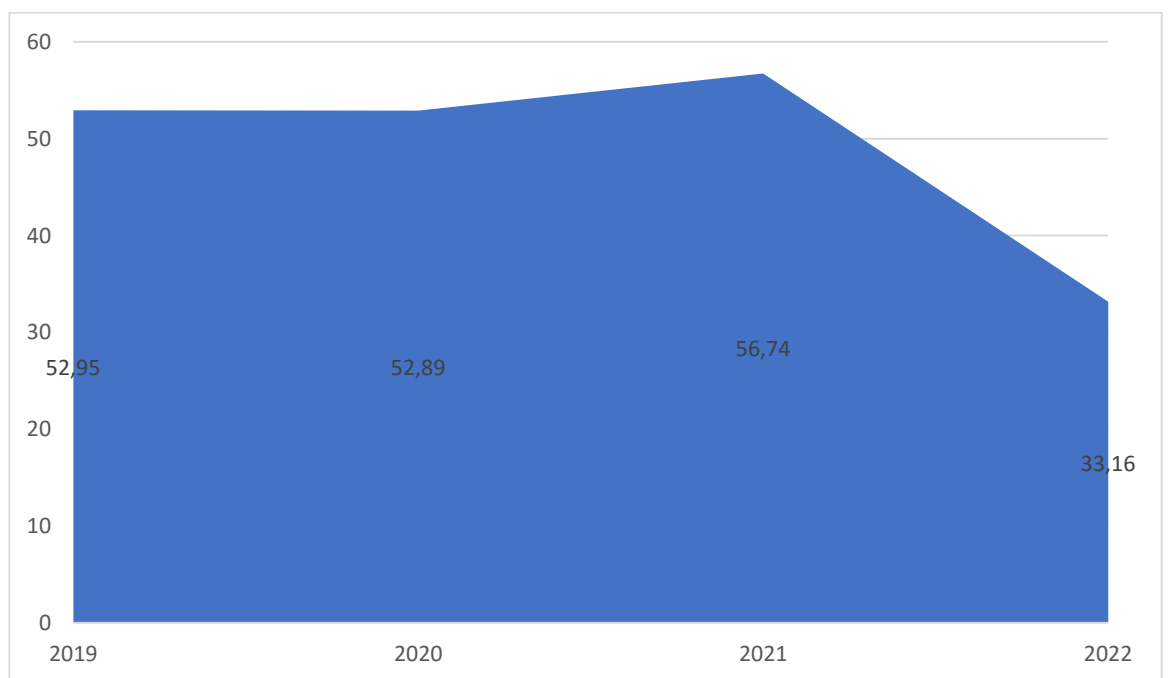

Рисунок 2.7. – Питома вага непрямих податків в загальних доходах державного бюджету України протягом досліджуваного періоду 2019-2022 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [22]

З рисунку 2.7 можна засвідчитися, що частка непрямих податків в загальних доходах Державного бюджету був доволі значим в період 2019-2021 років, проте війна внесла свої корективи, і в 2022 році значення цього

індикатор просіло до 33,16%. Якщо порівнювати 2022 та 2019 роки, то в цілому, це значення зменшилося на 19,79%. Слід відзначити, що незважаючи на парадоксальність, найвищий рівень виконання доходної частини Державного Бюджету нашої країни в останні роки був зафіксований саме у 2022 році (135%). Проте утримати такий рівень виконання було неможливо без допомоги міжнародних фінансових організацій та наших партнерів по країнах. Війна, що розпочалася в початку року, серйозно вплинула на нашу економіку в цілому, включаючи формування дохідної та витратної частин Державного Бюджету, і сама «нестача» непрямих податків була тут ключовою.

Тепер, проаналізуємо структуру зміни окремих непрямих податків протягом цього періоду, і розпочнемо ми з податку на додану вартість, динаміку обсягів якого подано на рисунку 2.8.

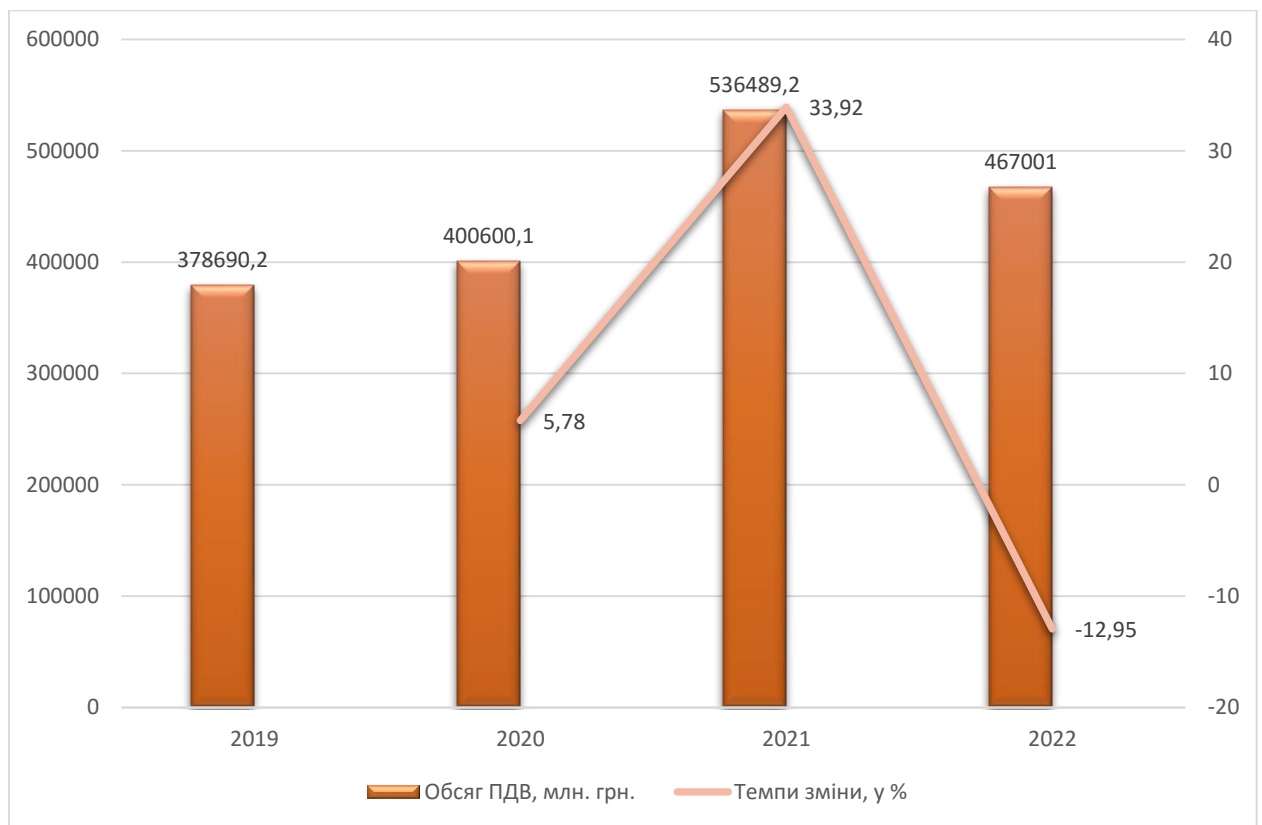

Рисунок 2.8. – Динаміка обсягу податку на додану вартість та темпи його зміни протягом 2019-2022 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [22]

З рисунку 2.8 видно, що протягом досліджуваного періоду, в 2019-2021 роках, обсяг податку на додану вартість мав тенденцію до зростання, проте в 2022 році знизився у порівнянні із 2021 роком на 69488,2 млн. грн. або на 12,95%. В цілому ж, у 2022 році у порівнянні із 2019 роком, обсяг справленого податку на додану вартість збільшився на 88310,2 млн. грн. що в цілому є позитивним фактором і свідчить про важливість даного непрямого податку в цілому.

Далі, аналогічно проаналізуємо зміну обсягів справляння акцизного податку протягом аналогічного періоду 2019-2022 років (Рис. 2.9).

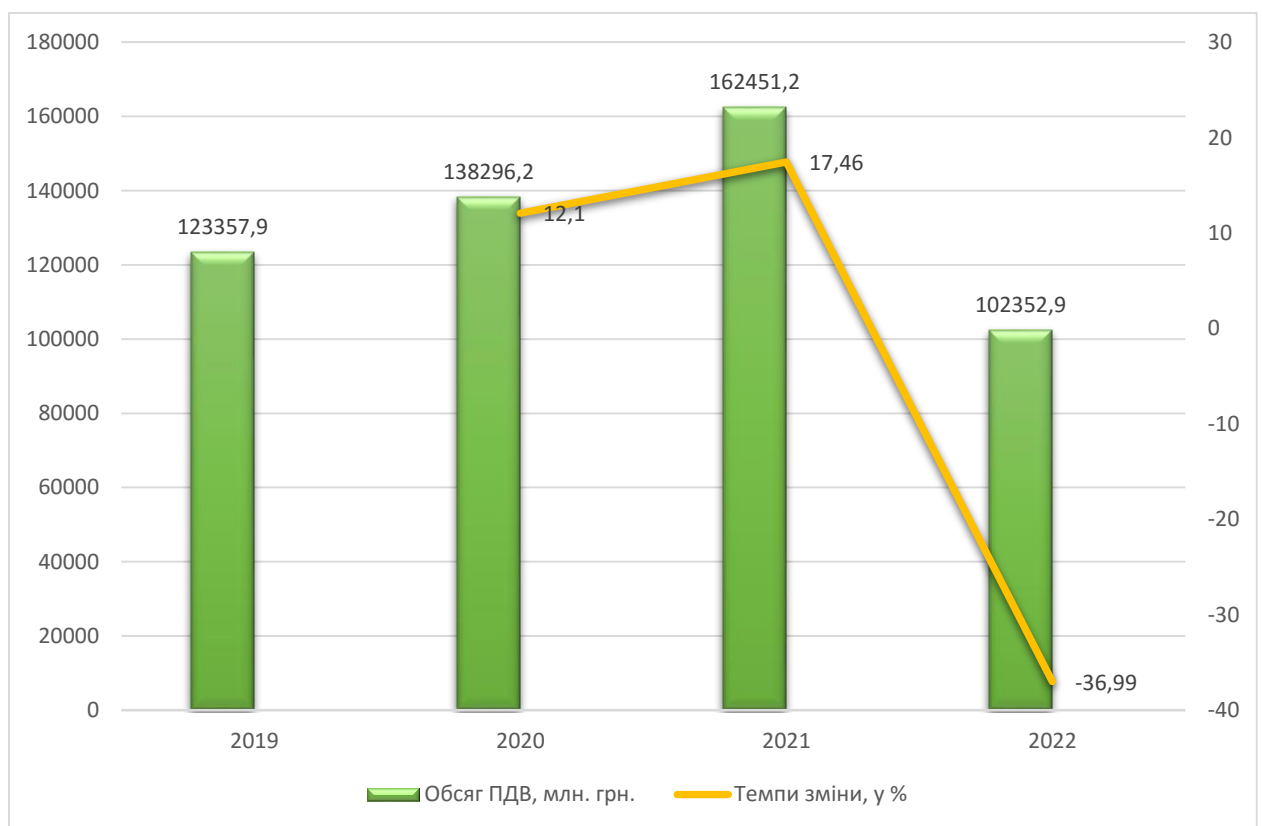

Рисунок 2.9. – Динаміка обсягу акцизного податку та темпи його зміни протягом 2019-2022 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [22]

З рисунку 2.9. видно, що аналогічно податку на додану вартість, обсяги акцизного податку мали схожу тенденцію: зростання в період 2019-2021 років, та подальше зменшення в 2022 році. Проте, зменшення акцизного податку було набагато більшим, адже показники 2022 року є меншими навіть ніж показники

2019 році: за 4 роки обсяг сплаченого в державу акцизного податку зменшився на 21 005 млн. грн. Знову ж таки, ці тенденції викликані умовами військового стану, адже багато товарів перестали імпортуватися до України, і у зв'язку з цим, Держбюджет недоотримав значний обсяг фінансових вливань.

Далі, так само здійснимо аналіз зміни обсягів ввізного мита протягом аналогічного періоду 2019-2022 років (Рис. 2.10).

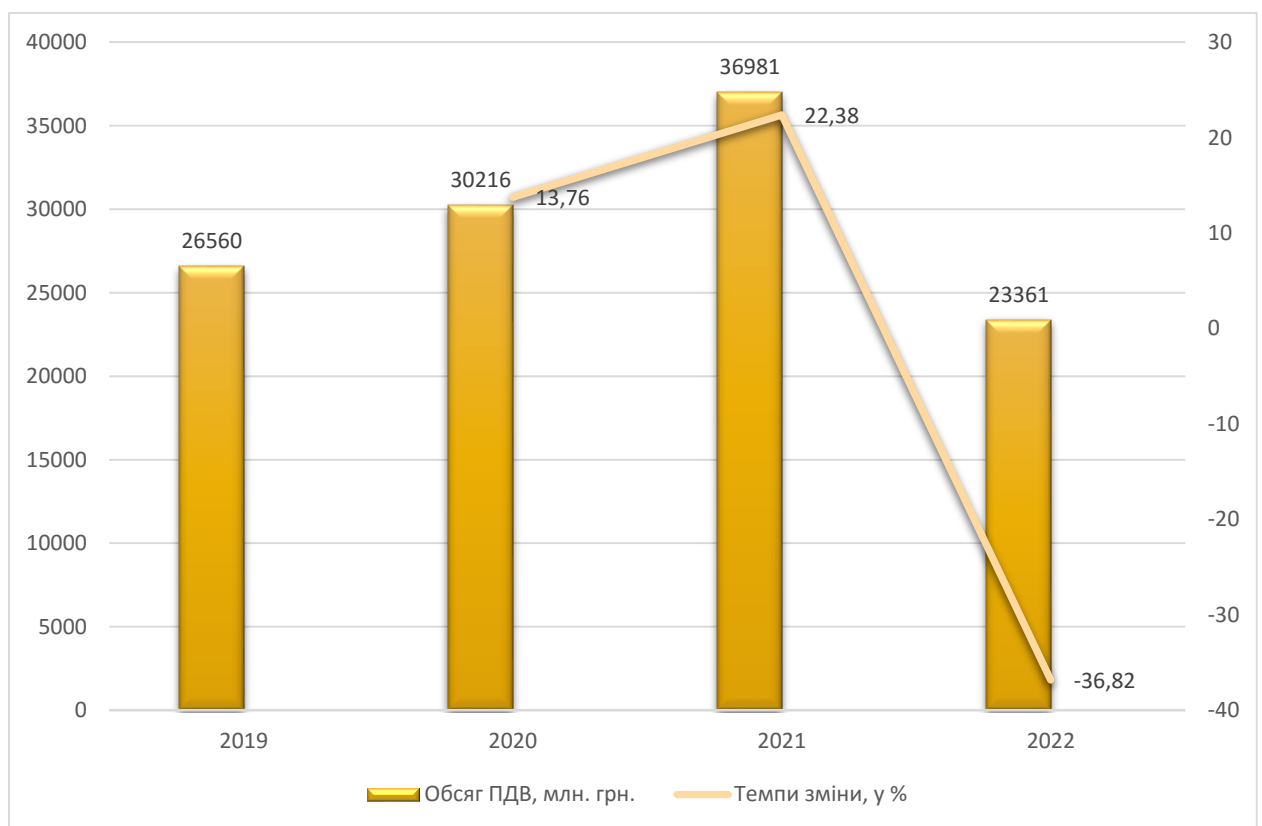

Рисунок 2.10. – Динаміка обсягу ввізного мита та темпи його зміни протягом 2019-2022 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [22]

З рисунку 2.10. аналогічно спостерігається ситуація стосовно тенденції в обсягах ввізного мита: значне зростання в 2019-2021 роках (темп зміни у 2021 році у порівнянні із 2020 склав 22,38%), та зменшення обсягів у 2022 році навіть у порівнянні із 2019 (на 3199 млн. грн.).

В цілому, такі тенденції свідчать про значні порушення «звичного балансу» податкових надходжень у 2022 році в зв'язку із повномасштабним вторгненням росії. Яскравим доказом цьому є невиконання запланованих показників по усім трьом видам. Найбільш значний розрив між запланованими і фактичними показниками спостерігався у невиконанні мобілізації вивізного мита (31,2%), тоді як розрив був найменшим у виконанні запланованого обсягу податку на додану вартість (11,1%). Ця ситуація головним чином пов'язана зі збройним вторгненням і значними змінами в структурі доходів Державного бюджету. Внаслідок цього саме податкові надходження, включаючи непрямі податки, найбільше постраждали, що призвело до невиконання запланованих показників у сфері митних платежів.

В цілому слід відзначити, що здійснений аналіз дозволив нам визначити основні аспекти фіскальної ефективності непрямих податків в Україні. В даному аспекті, ми визначили, що саме непрямі податки є основою податкових надходжень в структурі державного бюджету, і їх питома вага коливалася в межах 60-65%. Питома вага непрямих податків в загальних доходах Державного бюджету була доволі значною в період 2019-2021 років, проте війна внесла свої корективи, і в 2022 році значення цього індикатор просіло до по усім трьом видам непрямих податків. Найбільш значний розрив між запланованими і фактичними показниками спостерігався у невиконанні мобілізації вивізного мита (31,2%), тоді як розрив був найменшим у виконанні запланованого обсягу податку на додану вартість (11,1%). Непрямі податки відіграють суттєву роль у фінансовій стабільності нашої держави, зборі доходів та регулюванні економічних процесів.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ І НЕДОЛІКИ НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

3.1. Особливості архітектури податкових систем у світі та місце у ній непрямих податків

Податкова система є невід'ємною частиною фіскальної політики країни і відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності та розвитку держави. Архітектура податкової системи визначає структуру, засади та принципи оподаткування, включаючи розмір ставок, об'єкти оподаткування та методи їх збору. Однією з ключових складових податкової системи є непрямі податки, які займають важливе місце у цій архітектурі.

Непрямі податки відіграють суттєву роль у більшості податкових систем по всьому світу. Вони є формою оподаткування, при якій податок сплачується не безпосередньо платником, а передбачається включення податку до ціни товару або послуги. Особливістю непрямих податків є те, що вони збираються на різних етапах виробничого та розподільного процесу, починаючи від виробника і до кінцевого споживача. Це дозволяє державі збирати податки широким спектром способів і від різних суб'єктів господарювання.

Однією з переваг непрямих податків є їхня велика потенційна дохідність. Оскільки вони охоплюють широке коло платників і оподатковують різні товари та послуги, непрямі податки можуть забезпечувати стабільний потік податкових надходжень до бюджету. Крім того, вони дозволяють диференціювати ставки податків в залежності від виду товару чи послуги, що сприяє економічному стимулюванню певних галузей або регулюванню споживчої поведінки.

Іншою особливістю непрямих податків є їхня впливова роль у міжнародних економічних відносинах. У світі існує широка практика застосування різних видів непрямих податків, таких як ПДВ, акцизи, мито та інші. Кожна країна має свою власну систему непрямих податків, яка враховує особливості її економіки, фінансових потреб та соціальних цілей. Однак, непрямі податки також використовуються для регулювання торговельних відносин між країнами через встановлення митних бар'єрів та застосування тарифів.

Для більш повної картини слід проаналізувати ставки стосовно податку на додану вартість різних країн світу та виявити країни з найбільшими та найменшими ставками оподаткування (табл. 3.1.).

Таблиця 3.1. – Стандартні і знижені ставки ПДВ в окремих країнах світу

Країни	Рік введення	Стандартна ставка,%		Понижена ставка,%
		Початкова	Діюча	
Австрія	1973	8	20	10
Великобританія	1973	10	15	8
Німеччина	1968	10	14	7
Нідерланди	1969	12	18,5	6
Данія	1967	10	22	-
Ізраїль	1976	8	16	6,5
Ісландія	1990	24,5	24,5	14
Іспанія	1986	12	16	6
Італія	1973	12	19	4; 9
Канада	1991	7	7	-
Китай	1979	14	17	13; 6
Люксембург	1970	8	12	3; 6
Мексика	1980	10	15	6
Норвегія	1970	20	20	11,11
Португалія	1986	16	17	8
Україна	1992	20	20	-
Фінляндія	1969	17	17	-
Франція	1968	13,6	18,6	2,1; 4; 5,5
Швейцарія	1995	7	7	-
Швеція	1969	11,1	25	-
Японія	1989	3	3	-

Джерело: Складено автором на основі [23,24]

Як видно з представленої в таблиці 3.1 інформації, країни, які мають найвищу ставку оподаткування ПДВ, включають Ісландію, Ірландію, Норвегію, Україну, Швецію, Данію та Австрію. За своєю чергою, країни з найнижчою ставкою ПДВ включають Японію, Канаду, Швейцарію та Китай.

Знижена ставка ПДВ є перевагою для деяких категорій оподатковуваних товарів і послуг. Наприклад, у Франції існує визначений перелік продуктів харчування (приблизно 36 видів), за якими ставка ПДВ знижена до 2,2% [25].

Порівняння адміністрування ПДВ між Україною та провідними країнами світу надає можливість зробити певні висновки. Українське законодавство не передбачає можливості застосування знижених ставок ПДВ, як це поширене у Європі. Наприклад, країни, такі як Бельгія, Німеччина, Франція та Великобританія, застосовують знижені ставки ПДВ в розмірі від 5% до 7%. Ці знижені ставки мають соціальну спрямованість і застосовуються до продовольчих товарів, енергії для опалення та освітлення, фармацевтичних продуктів тощо.

Водночас, розщеплення ставок ПДВ може призвести до проблем у класифікації товарів і послуг та ускладнити документообіг та розрахунок зобов'язань. Це також може збільшити адміністративні витрати на обслуговування податку. Уже існує складна технічна проблематика пов'язана з обчисленням та адмініструванням ПДВ в Україні, тому розширення ставок може призвести лише до збільшення фінансових санкцій, що стягуються за результатами перевірок податковими органами, а це може покластися на споживачів продукції.

Варто провести детальний аналіз та адаптувати зарубіжний досвід використання ПДВ до українських умов та потреб. Залучення фахівців, вивчення нормативно-правової бази та створення відповідних інфраструктурних засобів можуть сприяти успішній імплементації ефективної системи справляння ПДВ в Україні. Тому, проаналізуємо основні аспекти

функціонування ПДВ в різних країнах світу. В таблиці 3.2 здійснено порівняльну характеристику стосовно даного виду непрямого податку.

Таблиця 3.2. – Порівняльна характеристика справляння ПДВ в різних країнах світу

Японія	• В Японії застосовуються різні ставки ПДВ для різних товарів і послуг. Стандартна ставка ПДВ становить 10%, а знижена ставка - 8% для деяких особливих товарів та послуг. Це дозволяє збалансувати оподаткування в залежності від категорій та сприяє економічному розвитку • Обмеження на ввезення товарів: Японія застосовує податкові обмеження на ввезення товарів, зокрема високі митні ставки на певні товари. Це може сприяти захисту місцевих виробників та стимулювати внутрішнє виробництво. • Система повернення ПДВ для іноземних туристів: Японія має систему повернення ПДВ для іноземних туристів, які купують товари в країні. Це стимулює туристичний рух та сприяє розвитку роздрібної торгівлі. • Система електронної звітності та зберігання документів: Японія використовує електронну систему звітності та зберігання документів, що спрощує подання звітності та забезпечує точність обліку ПДВ.
Польща	• Ставки ПДВ: В Польщі існують кілька ставок ПДВ. Наприклад, стандартна ставка становить 23%, знижена ставка - 8% та дуже знижена ставка - 5%. Це дозволяє розподілити оподаткування відповідно до категорій товарів та послуг, сприяючи економічному розвитку та соціальній справедливості. • Облік та звітність: В Польщі платники податків зобов'язані вести точний облік своїх операцій, включаючи виписку та подання звітності про ПДВ. Країна також впровадила електронну систему звітності та зберігання електронних документів, спрощуючи процеси обліку та забезпечуючи більш точний контроль за оподаткуванням. • Компенсація ПДВ: В Польщі існує можливість компенсації ПДВ для підприємств, які здійснюють експорт товарів та послуг. Це стимулює зовнішню торгівлю та допомагає залучити іноземні інвестиції.
Німеччина	• Різні ставки ПДВ: В Німеччині застосовуються дві ставки ПДВ. Стандартна ставка становить 19%, а знижена ставка - 7%. Знижена ставка застосовується до деяких основних товарів та послуг, таких як продукти харчування, книги та готельні послуги. Це дозволяє зменшити податкове навантаження на основні товари і послуги для споживачів. • Застосування розширених обов'язків звітування: В Німеччині деякі платники ПДВ зобов'язані вести розширену облікову документацію та звітність, що дозволяє більш детально

	контролювати операції та забезпечується висока точність обліку податку. • Інтегрована система звітності: В Німеччині платники ПДВ зобов'язані подавати регулярну звітність, що включає податкові декларації та розрахунки. Ця система дозволяє контролювати та спрощувати процес збору податків.
Великобританія	• Великобританія застосовує широкий обсяг охоплення ПДВ, що охоплює більшість товарів та послуг. Це допомагає забезпечити збір ПДВ з широкого кола платників, що забезпечує стабільність доходів для державного бюджету. • Великобританія застосовує різні ставки ПДВ для різних категорій товарів та послуг. Наприклад, стандартна ставка ПДВ становить 20%, але існують знижені ставки для деяких товарів, таких як їжа, книги та медичні послуги. Це допомагає забезпечити більш справедливе оподаткування та сприяти економічному розвитку певних галузей. • Ефективна податкова адміністрація: Великобританія має ефективну податкову адміністрацію, яка забезпечує ефективний збір ПДВ та здійснює контроль за дотриманням податкового законодавства. Це допомагає забезпечити довіру до системи та зменшити податкові шахрайства.

Джерело: Складено автором на основі [26, с220,27 , с. 65]

Крім зниженої та підвищеної ставок, країни ЄС також використовують звільнення від ПДВ та нульову ставку. Звільнення від ПДВ означає, що платник податків реалізує свою продукцію без справляння ПДВ зі споживачів, але не має права на відшкодування ПДВ у вартості матеріальних цінностей, придбаних для використання в процесі виробництва. У разі нульової ставки, платник податків має право на відшкодування ПДВ, сплаченого при закупівлі товарно-матеріальних цінностей, використаних в господарському обороті.

У реалізації таких рішень в Україні слід ретельно враховувати специфіку місцевого ринку та податкової системи, оскільки це може мати вплив на платників податків та адміністративні процеси

Щодо акцизного податку, варто відзначити, що деякі країни Європейського Союзу (ЄС), такі як Австрія, Великобританія, Іспанія, Ірландія, Люксембург і Португалія, застосовують специфічні акцизи. В інших країнах ЄС перелік підакцизних товарів розширений, включаючи товари, щодо яких негативні ефекти застосування є предметом дискусій. Наприклад, безалкогольні напої, кава, чай, цукор, сіль, сірники, предмети розкоші та інші.

Серед країн ЄС найбільша кількість підакцизних товарів спостерігається у Данії.

Свої особливості має застосування податкових ставок та пільг у сфері справляння акцизного податку. Найнижчі адвалерні ставки застосовуються в Данії, Нідерландах, Сербії, а найвищі – в Італії, Естонії, Фінляндії. При цьому дохідність специфічних акцизів збільшується щороку як у Європейському Союзі загалом, так і в його окремих країнах [28, с. 199].

В свою чергу, в США існує система податкових знижок (tax abatements) за акцизним податком, яка передбачає часткову компенсацію акцизного податку, сплаченого при покупці легкового автомобіля, продажу автомобіля, аварії або викраденні. Цей механізм спрямований на стимулювання придбання нових автомобілів, що допомагає підтримувати попит на потрібному рівні.

Також, у деяких країнах Європи та США застосовується податковий кредит (tax credit) з метою стимулювання виробництва та споживання альтернативних видів палива. Наприклад, в США податковий кредит за акцизним податком становить 0,50 доларів США за галон у разі використання стиснутого природного газу, рідкого палива, отриманого з переробки вугілля, або палива, отриманого з біомаси. Важливо відзначити, що більшість таких пільг має тимчасовий характер і застосовується на обмежений період часу.

Досвід Сполучених Штатів Америки (США) у використанні акцизного податку може бути корисним для України при вдосконаленні своєї податкової системи. Ось кілька ключових аспектів досвіду США в даному сегменті:

широкий спектр оподаткування: В США акцизний податок застосовується до різних товарів, таких як тютюнові вироби, алкогольні напої, паливо, автомобілі та інші товари споживання. Це дозволяє збирати значні надходження до бюджету та контролювати споживання шкідливих або розкішних товарів.

нучкість ставок: В США акцизний податок може варіюватися в залежності від типу товару і регіону. Наприклад, ставка податку на тютюнові вироби може залежати від типу цигарок, а ставка на паливо

може різнитися в залежності від виду палива. Це дозволяє встановлювати податкові ставки, які враховують особливості товару та сприяють досягненню податкових цілей.

адміністративна ефективність: В США акцизний податок збирається на федеральному та штатному рівнях. Існує ефективна система обліку, звітності та контролю за оподаткуванням. Також, електронні системи використовуються для спрощення процесу збору податку та зменшення можливості податкових шахрайств.

застосування для соціальних цілей: В деяких випадках акцизний податок в США використовується для досягнення соціальних цілей. Наприклад, частка податку на тютюнові вироби може бути спрямована на фінансування програм боротьби з тютюнопалінням або на здоров'я громадян [29].

Вивчення та аналіз досвіду США у використанні акцизного податку може допомогти Україні впровадити ефективну систему акцизного оподаткування. Однак, важливо врахувати специфіку українського ринку та податкової системи, а також здійснити необхідні адаптації для досягнення національних податкових цілей.

Також, слід розглянути і основні особливості використання мита в зарубіжних країнах. Для спонукання до збільшення обсягів експортного виробництва та забезпечення його виробничими ресурсами, країни використовують різні механізми митного оподаткування. Наприклад, одним з таких механізмів є системи спеціальних знижок, які застосовуються у Тайвані. Деякі країни, як Південна Корея, використовують компенсації, що полягають у виплаті заборгованого мита. Інші країни, такі як Мексика і Марокко, використовують схеми тимчасового безмитного ввезення. Деякі країни, наприклад Індонезія і Таїланд, надають звільнення від сплати мита. Крім того, деякі країни, зокрема Індонезія, Індія і Туреччина, надають ліцензії на імпорт усіх виробничих ресурсів, якщо виробники експортують свою продукцію [30].

Крім того, в Україні існує значний недолік щодо фіскальної спрямованості мита, оскільки його основна мета визначається потребами держави у фінансових ресурсах, тоді як у розвинутих країнах пріоритетом є його регулююча функція. Така концентрація державної політики на митному регулюванні, зосередженому на зборі митних платежів для бюджету, перешкоджає виконанню інших важливих функцій митного контролю та створює перешкоди для формування міжнародного співробітництва та ефективної боротьби з митними правопорушеннями. У цілому, ці негативні фактори сприяють створенню стійкої моделі ухилення від сплати податків, зниженню конкурентоспроможності національних товарів на світовому ринку та меншій привабливості їх для зарубіжних споживачів.

Одним з відмінних аспектів системи митного регулювання в Україні порівняно з провідними країнами світу є велика розгалуженість товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності. Існування такої великої кількості товарних позицій створює можливість для шахрайства шляхом сплати митних зборів за більш низькими ставками [31].

Важливо зазначити, що архітектоніка податкової системи та роль непрямих податків можуть варіюватися в залежності від політичної, економічної та соціальної ситуації країни. Деякі країни можуть надавати більший пріоритет непрямим податкам, тоді як інші можуть акцентувати увагу на прямих податках або поєднанні різних видів оподаткування. Розуміння особливостей архітектоніки податкових систем у світі та ролі непрямих податків дозволяє країнам виробляти ефективну фіскальну політику, сприяючи стійкому економічному розвитку та соціальній справедливості. Нами було проаналізовано основні аспекти стосовно справляння податку на додану вартість, акцизного податку та мита в різних зарубіжних країнах, та визначено їх основні специфічні особливості та можливості адаптації цього досвіду в умовах України.

3.2. Концептуальні засади підвищення фіскального значення непрямих податків в Україні

В Україні ефективна податкова система відіграє важливу роль у забезпеченні фіскальної стійкості та сталого економічного розвитку країни. Серед різних видів податків, непрямі податки є одним із ключових інструментів, які можуть значно підвищити фіскальне значення та сприяти економічному зростанню. В цьому есе розглянемо засади, які можуть допомогти в Україні підвищити фіскальне значення непрямих податків.

Непрямі податки є значною складовою податкових систем не тільки в Україні, але й у більшості країн світу. Вони становлять велику частку загальних податкових надходжень. Україні важливо використовувати зарубіжний досвід у цій сфері, оскільки податки на споживання мають вирішальний вплив на формування податкової політики кожної країни. Незважаючи на значимі переваги таких податків, для України важливо постійно удосконалювати їх, зокрема, щодо методів збирання, зважаючи на зарубіжний досвід [32].

Перш за все, однією з ключових засад підвищення фіскального значення непрямих податків є раціоналізація податкової системи. Україна повинна спростити та узгодити свою систему непрямих податків, зменшити надмірну кількість податкових ставок та звести до мінімуму податкові винятки та пільги. Це дозволить зробити систему прозорішою та легше розуміються платниками податків, що збільшить впевненість підприємців та споживачів, а також сприятиме більшому збору податків.

Другою важливою засадою є зменшення податкових ставок та ефективне використання механізмів податкового стимулювання. Зниження ставок непрямих податків, таких як ПДВ (податок на додану вартість) чи акцизи, може сприяти збільшенню обсягів виробництва та споживання, що в свою чергу призведе до збільшення податкових надходжень. Крім того, варто активно використовувати податкові стимули для підтримки певних галузей економіки

або стимулювання інвестицій, що також сприятиме підвищенню фіскального значення непрямих податків.

Третьою засадою є ефективна боротьба з податковим ухиленням та недекларованим доходом. Це можна досягти шляхом посилення контролю та звірки податкової звітності, впровадження електронних систем моніторингу та обміну податковою інформацією з іншими країнами. Крім того, необхідно забезпечити прозорість та відкритість податкової системи, щоб мінімізувати корупційні ризики та сприяти довірі до держави.

Нарешті, четвертою засадою є розвиток електронної комерції та цифрової економіки. З ростом цифрових технологій та популярності онлайн-торгівлі, важливо розробити ефективні механізми оподаткування цих сфер. Наприклад, впровадження системи оподаткування електронних платформ та міжнародних інтернет-компаній допоможе збільшити надходження від цього виду бізнесу [33]. Якщо говорити про використання зарубіжного досвіду в цій царині, то удосконалення стосовно справляння окремих видів податків в нашій державі можна узагальнити та подати на наступному рисунку 3.3.

Рисунок 3.1. – Напрями удосконалення фіскального значення непрямих податків в Україні [34]

Відзначимо, що фіскальна ефективність непрямих податків базується на ідеологічних засадах, які впливають на податкову політику країни і закріплюються на законодавчому рівні. Ці принципи виступають орієнтирами, що формують свідомість усіх платників податків щодо сплати податкових зобов'язань. Узгоджена система принципів є інструментом, який запобігає прогалинам у податковому законодавстві та сприяє ефективному адмініструванню податків.

Запропонована концепція фіскальної ефективності непрямих податків в Україні має на меті забезпечити зростання та стабілізацію фіскального значення непрямих податків у доходах зведеного бюджету та ВВП країни. Основні завдання концепції включають удосконалення процесу адміністрування непрямих податків з метою підвищення продуктивності, ефективної ставки та коефіцієнта бюджетної ефективності ПДВ [35].

Для досягнення цієї мети концепція використовує різні завдання та методи, зокрема:

- Динамічний метод, який дозволяє аналізувати показники в динаміці, виявляти позитивні та негативні тенденції і приймати рішення з питань підвищення ефективності адміністрування непрямих податків.
- Аналітичний метод, що систематизує дані про непрямі податки загалом і за окремими групами, видами діяльності, товарними групами тощо.
- Моделювання, яке дозволяє моделювати фіскальну ефективність непрямих податків при заданих умовах і факторах, що впливають на їх величину.
- Статистичний метод, який використовується для визначення впливу непрямих податків на макроекономічні показники країни, визначення середніх значень показників, темпів приросту тощо.
- Експертний метод, що дозволяє зробити припущення щодо покращення системи адміністрування непрямих податків, вибору ефективних

регулюючих механізмів для зростання показників фіскальної ефективності [36].

Основні елементи цієї концепції, стосовно удосконалення системи непрямого оподаткування подано на наступному рисунку 3.2.

Рисунок 3.2. – Концепція фіскальної ефективності непрямого оподаткування в Україні

Джерело: розроблено автором за даними [36]

Запропонована концепція фіскальної ефективності непрямого оподаткування має за мету збільшення фінансових ресурсів для державного бюджету шляхом використання сучасних інструментів адміністрування непрямих податків. Вона також спрямована на створення сприятливого бізнес-середовища, яке сприяє розвитку внутрішнього підприємницького потенціалу та привабленню іноземних інвестицій.

Як висновок слід відзначити, що непрямі податки є не тільки важливим джерелом доходів державного бюджету, але й важливим інструментом державного регулювання. В даному аспекті, слід продовжувати реформування національної податкової системи, зокрема шляхом удосконалення механізмів оподаткування, що сприятиме більш ефективному збору податків на споживання та оптимізації податкової практики. Підвищення фіскального значення непрямих податків в Україні потребує раціоналізації системи, зниження ставок, ефективного боротьби з податковим ухиленням та розвитку цифрової економіки. Виконання цих засад допоможе стимулювати економічне зростання, збільшити податкові надходження та забезпечити фінансову стійкість країни.

ВИСНОВКИ

Отже, написання даної кваліфікаційної роботи дає змогу нам зробити відповідні висновки:

1. Податкова система є невід'ємною частиною фінансово-економічного устрою країни. Вона забезпечує державу необхідними фінансовими ресурсами для здійснення функцій та реалізації державної політики. Сутність податкової системи полягає у побудові ефективної та справедливої системи оподаткування. Ключові елементи податкової системи включають види податків, принципи побудови та механізми збирання. Розуміння сутності податкової системи допомагає краще розуміти роль та значення податків у суспільстві та сприяє розвитку ефективної та стабільної економіки

2. У підсумку, непрямі податки мають різноманітні завдання в податковій системі. Вони мобілізують доходи для фінансування державних потреб, регулюють економіку та споживання, впливають на соціальний розподіл та стимулюють певні поведінкові моделі. Враховуючи їх переваги та недоліки, важливо забезпечити баланс та ефективне використання непрямих податків для досягнення економічного зростання, соціальної справедливості та сталого розвитку. До основних їх переваг слід віднести гнучкість даних податків, їх ефективність збору, збільшення прихильності до оподаткування та регулюючий ефект. Стосовно недоліків, то дані податки можуть впливати на ціни товарів та послуг, зокрема підвищувати їх, що може впливати на доступність для окремих груп населення. Крім того, непрямі податки можуть бути складними в адмініструванні та контролі, оскільки вони пов'язані зі споживанням і вимагають ефективної системи обліку та контролю.

3. Нормативно-правове регулювання непрямого оподаткування в нашій державі визначається в розрізі окремих кодексів, законів та положень, що регулюють справляння різного роду непрямих податків (податок на додану

вартість, акцизний податок, мито). В цілому, мінливі ринкові умови вимагають постійної зміни законодавства в даному руслі, оскільки актуальність та визначення оптимальної ставки оподаткування є запорукою ефективності справляння непрямих податків. До основних нормативно-правових документів, які регулюють справляння непрямих податків є Податковий Кодекс України; Митний Кодекс України; Закони про окремі види податків та нормативно-правові акти органів виконавчої влади.

4. Здійснений аналіз дозволив нам визначити основні аспекти фіскальної ефективності непрямих податків в Україні. В даному аспекті, ми визначили, що саме непрямі податки є основою податкових надходжень в структурі державного бюджету, і їх питома вага коливалася в межах 60-65%. Питома вага непрямих податків в загальних доходах Державного бюджету була доволі значною в період 2019-2021 років, проте війна внесла свої корективи, і в 2022 році значення цього індикатор зменшився до 33,16%. Також, у 2022 році мало місце невиконання запланованих показників по усім трьом видам непрямих податків. Найбільш значний розрив між запланованими і фактичними показниками спостерігався у невиконанні мобілізації вивізного мита (31,2%), тоді як розрив був найменшим у виконанні запланованого обсягу податку на додану вартість (11,1%). Непрямі податки відіграють суттєву роль у фінансовій стабільності нашої держави, зборі доходів та регулюванні економічних процесів.

5. Архітектоніка податкової системи та роль непрямих податків можуть варіюватися в залежності від політичної, економічної та соціальної ситуації країни. Деякі країни можуть надавати більший пріоритет непрямим податкам, тоді як інші можуть акцентувати увагу на прямих податках або поєднанні різних видів оподаткування. Розуміння особливостей архітектоніки податкових систем у світі та ролі непрямих податків дозволяє країнам виробляти ефективну фіскальну політику, сприяючи стійкому економічному розвитку та соціальній справедливості. Нами було проаналізовано основні аспекти стосовно справляння податку на додану вартість, акцизного податку

та мита в різних зарубіжних країнах, та визначено їх основні специфічні особливості та можливості адаптації цього досвіду в умовах України.

6. Непрямі податки є не тільки важливим джерелом доходів державного бюджету, але й важливим інструментом державного регулювання. В даному аспекті, слід продовжувати реформування національної податкової системи, зокрема шляхом удосконалення механізмів оподаткування, що сприятиме більш ефективному збору податків на споживання та оптимізації податкової практики. Підвищення фіскального значення непрямих податків в Україні потребує раціоналізації системи, зниження ставок, ефективного боротьби з податковим ухиленням та розвитку цифрової економіки. Виконання цих засад допоможе стимулювати економічне зростання, збільшити податкові надходження та забезпечити фінансову стійкість країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податкова система: навчальний посібник / Ю. Б. Іванов, В. Ф. Тищенко, О. Є. Найденко та ін. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 408 с.
2. Податковий Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 15.03.2023).
3. Андрущенко В. А., Ляшенко В. І. Економічні та позаекономічні аспекти оподаткування. *Фінанси України*. 2005. № 1. С. 36-43.
4. Василик О. Д. Податкова система України : Навч. посібник / О. Д. Василик – К.: Поліграфкнига, 2004. 478 с.
5. Іванов Ю.Б. [та ін.] Податкова система: підручник / Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, О.М. Десятнюк. К. : Атіка, 2006. – 920 с.
6. Трансформаційні процеси у податковій системі України: Монографія. За заг. ред. І.С. Волохової. Одеса: Атлант VOI COIU, 2018. 384 с
7. Соколовська А.М. Основи теорії податків: навч. посіб. К.: Кондор, 2010. 326 с.
8. Податкова система: навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів та контролю якості засвоєння навчального матеріалу з дисципліни / Л. В. Юрчишена. Вінниця, 2018. 230 с.
9. Кузь В.І. Податкова система: навч. посіб. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 240 с.
10. Слатвінська М. О. Податкові пільги як інструмент реалізації фіскальної політики. *Вісник сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2017. № 12.
11. Податкова система: конспект лекції: навч. посіб. для студ. спеціальності 051 «Економіка» / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; уклад.: Гречко А.В. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 119 с.
12. Литвин А.Я. Непряме оподаткування в Україні: сучасний стан та напрями вдосконалення. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. №11. С. 728-733

13. Буцька О. Ю. Непрямі податки: економічна сутність, види, переваги та недоліки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 8. С. 67-72.
14. Гусєва В.О. Особливості правового регулювання непрямих податків. *Форум права*. 2008. № 2. С. 86–89
15. Захожай К.В., Жам О.Ю. Роль прямих та непрямих податків у формуванні доходів державного бюджету України. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2019. №18. Ст. 103-114
16. Атаманчук, Н. І. Особливості непрямого оподаткування в Україні. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Право*. 2018. Випуск 53. Том 2. С. 189-192.
17. Митний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 21.01.2023)
18. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві. Закон України від 16.01.2020 р. №466-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text> (дата звернення 21.01.2023)
19. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо державної податкової служби та у зв'язку з проведенням адміністративної реформи в Україні». Закон України №5083 від 05.07.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5083-17#Text> (дата звернення 15.01.2023)
20. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення деяких податкових норм». Закон України №4834 від 24.05.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4834-17#Text> (дата звернення 21.02.2023)
21. Ільницька А.В. Аналіз основних змін у податковому законодавстві щодо податку на додану вартість. *Молодий вчений*. 2017. № 2 (42). С. 253-256.

22. Офіційний сайт міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk> (дата звернення 21.03.2023)
23. Кміть В.М., Шугайло Д.О. Зарубіжний досвід справляння ПДВ і доцільність його застосування в Україні. *Приазовський економічний вісник*. 2017. Вип. 5. С. 311–316.
24. Лисяк Л.В., Гуменюк М.О., Філімонова Д.А. Удосконалення податкової системи України з урахуванням досвіду зарубіжних країн. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. Вип. 31. С. 90–94
25. Біла Л.М. Спільні і відмінні риси податкових систем країн Європейського Союзу та України. *Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Випуск 5. С. 656-661.
26. Андріяш М.М. Проблеми розвитку оподаткування податком на додану вартість країн ЄС. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2014. Вип. 122. Ч. 1. С. 215–227
27. Прокопчук О. Т. Особливості податкової системи Великобританії. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2016. Вип. 89(2). С. 61-72.
28. Кміть, В. М., Семенчук, К. О. Зарубіжний досвід справляння податків на споживання та його застосування у податковій практиці України. *Підприємництво і торгівля*. 2020. № 27. С. 31-36.
29. Олійничук О., Швець Я. Світовий досвід акциз-ного оподаткування та його імплементація в Україні в контексті детінізації економіки. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 3(11). С. 197–200.
30. Франчук В.І., Шупрудько Н.В. Зарубіжний досвід фіскального регулювання зовнішньоторговельної діяльності та можливості його використання для зміцнення економічної безпеки України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2018. № 6. С. 6–10

31. Митне регулювання: особливості діяльності митних органів в Україні та в зарубіжних країнах. Науковий блог. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2012/mytne-rehulyuvannya-osoblyvosti-diyalnosti-mytnyh-orhaniv-v-ukrajini-ta-v-zarubizhnyh-krajinah/> (дата звернення: 05.02.2023).
32. Крисоватий А. Новації та напрями вдосконалення податкового законодавства України в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2022. № 6. С. 33-53.
33. Швабій К. Новітні тенденції розвитку системи непрямого оподаткування в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. № 3 (31). С. 150-159.
34. Соколовська А. М. Шляхи наближення розділу V Податкового кодексу України до 112-ї директиви Ради ЄС. *Фінанси України*. 2016. № 8. С. 59-88.
35. Лободіна З. Оцінювання фіскальної та регулюючої ролі податку на додану вартість. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 6 (67). С. 19–136.
36. Юрчишена Л., Кернична Г. Концептуальні засади фіскальної ефективності непрямого оподаткування в Україні. *Хмельницький національний університет. Серія Економічні науки*. 2021. № 6. С. 120-126.
37. Податкова система : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / [В. К. Хлівний, О. М. Тимченко, Ю. В. Сибірянська, А. В. Пислиця та ін.]. ; кер. авт. кол. В. К. Хлівний. — К. : КНЕУ, 2014. — 372, [4] с